

• VIII. ÉVFOLYAM •
1918

AUGUSZTUS
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ULT ÉS JÖVŐ

• ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

AZ ÖMKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL TERJESEN

• DR. PATAI JÓZSEF

A „Mult és Jövő“ képeslevelezőlapjai

50 darab különböző bibliai és zsidó tárgyú képeslap. A legelső magyar és külföldi művészek munkái, régi metszetek, szentföldi tájképek, írók és művészek arcképei, kották stb. Az 50 képeslap ára 12 korona. A „Mult és Jövő“ előfizetőinek csak 6 korona. Portó 80 fillér. Az ár előre küldendő be a kiadóhivatalhoz: Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6.

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Patai József: Az antiszemitizmus Magyarországon, a galíciaiak és a morál	283	Mandel Bernát: Zsidó könyvek	307
Dr. Hevesi Simon: Filozófiai töprengések	286	Eisler Mátyás: A Magyar Zsidó Irodalmi Alapról	309
Peterdi Andor: Ó, balga ember. (Vers)	288	Szamosi Lajos: Kaleidoszkop	310
OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.		Sass Irén: Csendes imádság. (Vers.)	311
Nomberg H. D.: Ébredjetek. (Héberből fordította: Gilányi Mór.)	289	ÚJ KÖNYVEK. (Rovatvezető: dr. Molnár Ernő.)	
Margitka S. Gyula: Mózes, hol vagy? (Vers)	290	Dr. Frisch Ármin: Mózesről Jézusig. — „Korosz Botenu“	311
J. Halévy: Minkovszky	291	TOLLHEGYRŐL. (Secundus)	
Sebes Árpád: Egy holttest Kiewben	294	A zsidó gimnázium eladásáról	312
Emánuel József: Régi emberek	295	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Juhász Árpád: Pénteki gyertyák. (Vers)	298	Felhívás. — Mult és Jövő képeslevelezőlapok. — Palesztina jövőjéről stb.	311
Juhász Árpád: Ha. (Vers)	298	KÖZGAZDASÁG. — HIRDETÉSEK.	
Lukács Zoltán: „Jizkor...“	298		
Dr. Kun Lajos: Udineből	302		
Grillparzer: A toledói zsidónő. (Fordította: Gáspár Endre.)	304		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Lajta Béla: A zsidó gimnázium főbejárata. (Műmelléklet.)		Minkovszky (Varsó): Halas-piac	297
Weinwurm: Hősi sírhalomtervezet	285	Meir Chasanowitsch elesett palesztinai sómer.	298
Flandrin: Bábel tornya	287	A palesztinai zsidó kolóniák védelmében elesett sómerek. (3 kép)	299
Minkovszky (Varsó): Kórházban.	289	A palesztinai zsidó kolóniák védelmében elesett sómerek. (3 kép)	300
— — Piaci árúsnő.	290	A palesztinai zsidó kolóniák védelmében elesett sómerek. (3 kép)	301
— — varsói műtermében	291	Női karzat az udinei katonai zsinagógában	302
— — Menekülők	291	Az udinei nagy temető bejárata	302
— — A beteg testvér.	292	Az udinei új zsidó temetőből	303
— — Kol-Nidré	292	Az udinei zsidó temetőhöz vezető fasor	303
— — Pogrom után	293	Az Uz-völgyben elesett zsidó honvédek	306
— — A Magid előadásánál	293	Az Énekek Énekének régi illusztrált midrás-oldala	307
J. Halévy, orosz opera- és koncerténekes	294	E. M. Lilien, a világhírű biblia-illusztrátor a palesztinai fronton	309
Salomé Halévy Minkovska orosz dalénekesnő	294		
Minkovszky (Varsó): Kaporo	295		
— — A pályaudvaron	296		

ADALBERT LAJTA : HAUPTINGANG DES
GEPLANTEN JÜDISCHEN GIMNASIUMS

LAJTA BÉLA : A ZSIDÓ GIMNÁZIUM
FŐBEJÁRATA. (TERVEZET)

A „Mult és Jövő” 1918 augusztusi műmelléklete

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMIVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 40 korona.
Díszkiadásban 50 korona. Omiketagság külön 4 korona.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF. * VIII. ÉVFOLYAM, 1918 AUGUSZTUS.

DR. PATAI JÓZSEF: AZ ANTISZEMITIZMUS MAGYARORSZÁGON, A GALICIAIAK ÉS A MORÁL

(A galíciaiak majdnem mind visszatértek feldult hazájukba, mégis állandóan napirenden vannak. És szóno-
kolnak ellenük nem csak a parlamentben, hanem zsidó
egyesületekben is, mintha ők teremtették volna nálunk
az antiszemitizmust. Ezt a kérdést világítja meg az alábbi
cikk, mely a bécsi „Österreichische Wochenschrift“ szá-
mára íródott. Ott jelent meg először, onnan került több
külföldi német és héber lapba; épp ezért felhasz-
náltam az alkalmat, hogy egyben a magyar zsidóság
kulturátlanságáról terjesztett híreket is kellő értékre szál-
lítsam le.)

égre valahára hangsúlyozni kell magyar zsidó részről is teljes nyomatékkal és határozottsággal, hogy a magyarországi antiszemitizmusnak és az úgynevezett „galicianerek“ idemenekülésének egyáltalában semmi köze egymáshoz. Az igazság egyszerűen az, hogy a magyar zsidók egy része nem veszi észre, vagy behúnyja a szeméit és nem akarja észrevenni, hogy amikor a parlamentben vagy a sajtóban zsidógyűlölők *galicianokról* beszélnek vagy írnak, nem is azt a mai pár száz ittrekedt „galíciai“ menekültet értik, hanem tulajdonképpen a tegnapi „galíciaiak“ gyermekeit és unokáit, vagyis az egész magyar zsidóságot, úgy a mint van, apástul fiastul. Azok azonban, akik nem akarják észrevenni, hogy „az anyát szidják és a leányát gondolják“ célszerűnek vélik, hogy együtt üvöltsenek a farkasokkal: „Persze, a galicianerek! Azokat mi is ki akarjuk irtani, azok más fajtából valók, azoknak más a moráljuk!“ Mintha általában volna még joguk morálról beszélni olyan zsidóknak, akik elárulják és meg-rágalmazzák a saját testvéreiket.

Honnan is volna ez a „különböző morál?“ A morál nem keletkezik máról holnapra, hanem mélyen a tradícióban gyökerezik. És vajjon nem egy „galíciai“ rabbinus Sulchan-Áruch-pótléka-e

az, amelynek privilégiumos birtokbavételért verseng Magyarországon az úgynevezett orthodoxia és neológia a szétszakadás napjai óta? Vagy talán a pozsonyi „Chaszám Szófer“ vallási rezponzumai nem érvényesek Lembergben és Krakkóban is? Nem ugyanabból a héber imakönyvből imádkoznak-e Cionért és békéért Budapesten és Tarnopolban? Nem ugyanaz a biblia-e, nem ugyanaz az a talmud, nem ugyanazok a próféták és nem ugyanazok a költők, nem ugyanaz a szent nyelv-e, amelyre a galíciai és magyarországi iskolákban egyaránt oktatják Izráel gyermekeit? Nem ugyanaz a sors-e, ugyanaz a remény, ugyanaz a múlt és, sajnos, már ugyanaz a jelen is — az antiszemitizmus jegyében?

Vagy talán bennünket magyar zsidókat az utolsó ötven esztendő az emancipáció óta töb-
bet nemesített, mint a zsidó nép történetének
ötezer éve?

Ki merne valóban speciális „magyar zsidó morál“-ról beszélni, ha csak nem akarja mint szegyenbélyeget reánszütni, hogy a zsidó közösségtől teljesen elszakadtunk! De ez sem igaz. Sok mindenféle túlzott hír került rólunk a külföldi lapokba, melyek gyakran elvetették a sulykot, ha Magyarországról volt szó. A magyar zsidókat épp úgy nem lehet mind egy kalap alá fogni, mint más ország zsidóságának heterogén elemeit. A magyar zsidóság nem minden zsidó kultúra nélkül való, amint azt némelyek állítják; és tudjuk, hogy Ausztriában vagy Németországban sem túlságos rózsásak a viszonyok ebben a tekintetben. Magyarországon is különfélek a zsidók. Vannak, akik fel akarnak szívódni, el akarnak tenni és azért „modern“ kötelességüknek tartják, hogy küzdjenek a „galicianizmus“, de tulajdonképpen a zsidó tradíciók ellen (mert ezeknél szintén csak szimbólum ez

a szó: Galicia). És vannak, akik éppen legszentebb kötelességüknek tartják, hogy az önmegtágadás és önmegsemmisítés ellen küzdjenek. Sajnos, ezek sincsenek szervezve és sokan közülük, ahelyett hogy együtt működneek, hiúságból vagy féltékenységből egymás ellen dolgoznak, mialatt az élet a maga materiális erejével diadalmasan folytatja romboló munkáját. De vannak még Magyarországon nagy tömegek, a millió lelket számláló magyar zsidóságnak körülbelül a fele, akik testtel-lélekkel csüngnek a zsidó tradíciókon, itt találunk zsidó tudást, zsidó életmódot, van itt jesiva, tóra és talmud, — nem zsidó kultúra-e ez? Van továbbá jelentékeny része, amely a maga módja szerint igyekszik zsidó intézményeket — közöttük szépeket és nagyokat — teremteni és a zsidóságot öntudatosan kidomborítani; zsidó művek, tudományosak és szépirodalmiak, jelennek meg, ha nem is nagy számban, de megfelelő színvonalon, zsidó történeti könyveket, régi és újhéber költőket fordítottak, néhányan héberül írnak is, zsidó felolvasásokat, művészestéket és műkiállításokat rendeznek, a zsidó lapokat és folyóiratokat tízezrek olvassák — nem zsidó kultúra-e ez? És vannak cionisták, ha szintén nem nagy számban, akik zsidó nemzeti és ifjúsági egyesületeket alapítanak, százezer koronás sajtóalapot gyűjtöttek és hetilapot és itt-ott egy-egy könyvet adnak ki, — nem zsidó kultúra-e ez?

Legkevésbé sem tartozom azonban azok közé, akik a magyar zsidóságnak tömjénrel és dicsőhimnuszokkal hódolnak. Ellenkezőleg. Mikor felmerült az eszme, hogy a magyar zsidóság hangos lármával ünnepelje emancipációjának ötvenéves jubileumát, felállítottam ennek az ötven évnek a bilánszát (Múlt és Jövő 1918 jan.) és az eredmény bizony nagyon elszomorító volt. Minden téren több a „Tartozik“, mint a „Követel“. A neológok és ortodoxok meddő és hiábavaló „unifikációs harca“ felemésztette az energiákat mind a két oldalon. „Igen, ha unifikálva volnánk!“ — ez volt az állandó jelszó, ahelyett, hogy az ortodoxia tradicionális, a neologia meg modern zsidó értelemben teljesítette volna kötelességét. Némelyek felháborodtak akkor, amikor megállapítottam, hogy „még a háborútól letiprott Galiciának kifosztott és lenézett zsidósága is többet áldoz univerzális zsidó célokra, mint a magyar Izráel; az egyetemes zsidóság nagy problémáit, melyek a külföldön a zsidóság legnagyobbjait foglalkoztatják, üres frázisokkal intézik el nálunk üres fejek, úgy, hogy a magyar zsidóság az egyetemes zsidóság megvetett renegátjaként szerepel a külföldön“. És üres frázisokkal akarták „elintézni“ nálunk évtizedeken át a magyarországi antiszemitizmust is.

Mert az antiszemitizmus Magyarországon nem tegnapi és nem tegnapelőtti való, és nem a

galíciaiakkal vándorolt be hozzánk mint jöttment idegen, hanem itt született egyszerre az emancipációval mint annak ikertestvére és ma, az ötvenéves emancipációs jubileum idején az is ötvenéves, magyar állampolgár, izmos, erős és egészséges.

A zsidógyűlölet különben mindenütt a zsidók emancipációjával együtt lépett fel. Amíg a zsidók csak páriák voltak, inkább *zsidó megvetés* volt, amely a népek nemesebbjeinél szánalommal változott és végül a zsidók felszabadításához vezetett. Gyűlölni pl. akkor gyűlöltek a zsidókat a római birodalomban, amikor még hatalmon voltak és gyűlölik őket újra, amióta polgári jogokat adtak nekik és „Izráel fiai nőttek, sokasodtak és mozgolódtak és elhatalmasodának nagyon, nagyon, hogy megtelik vala velük az ország“. Így nőtt Magyarországon is az antiszemitizmus, minél nagyobb lett a terület, amelyet a magyar zsidók a földművelésben, kereskedelemben, iparban, művészetben és politikában verejtékes munkájukkal és kitartó szorgalmukkal elfoglaltak.

És hogyan „harcoltak“ nálunk ez ellen az antiszemitizmus ellen? Nem szervezkedéssel, a zsidó önérték erősítésével és a belső zsidó tartalom és érték fokozásával, hanem főleg túlkiabálással és levicceléssel. A zsidógyűlölőket egyszerűen örült gazembereknek mondták és „hazaárulóknak“ minősítették, mivelhogy a nemzet testrészét (tudniillik a zsidókat) akarják megsemmisíteni. Kimutatták nagy éleselméjűséggel, hogy az antiszemita nemcsak a talmuddal, hanem a logikával is hadilábon állanak. De a talmud és a logika meghamisítóinak és a „hazaárulók“-nak száma napról napra nőtt és most már köztük látjuk a nemzetnek némely nagyjait is. Sokan azonban homokba dugták az orrukat, mondván: „nem látunk semmit!“ A zsidók társadalmi bojkottálása szinte minden rétegben érezhető volt, ha egy zsidó belépett reggel keresztény kollégái közé a hivatalba, hirtelen elnémult a társalgás, mert éppen a zsidókról volt szó. De azért csak verték a mellüket büszkén és elégedetten, hogy Magyarországon, hála Istennek nincsen zsidókérdés és hogy itt rendben van minden. Aki pedig zsidókérdésről mert beszélni, azt antiszemitának vagy cionistának bélyegezték, akik mindketten a fenti teória szerint tudvalevőleg egyformán „hazaárulók“.

És az asszimilációs düh némely körökben undorításig fokozódott. És a feltolakodás és dörzsölődés csak dagasztotta az antiszemitizmusnak már amúgyis hömpölygő folyamát. Hiába torlaszolták fel egyre gátul az antiszemitizmus elé, mi mindent tettünk mi izraelita vallású magyarok a nemzetért. „Az első nemzeti költő, az első nyelvész, az első gyáros stb. stb. csupa zsidó.“ Ez a folytonos gyerekes dicsekedés és nagyizolás nemcsak hogy nem gyógyított, hanem

még szemet szűrt. Mert bizony a „második” nemzeti költő, a „második” nyelvész és a „második” gyáros egy cseppet sem örült a zsidóságban rejlő nemzeti kincsnek, hanem csak arra gondolt, „ha nem volna itt az a zsidó, én nem a második volnék, hanem az első”.

Aztán jött a világháború és a zsidók, akik nagyrészt a kezükben tartották a kereskedelmet, nem hagyták a „konjunkturát” nyomtalanul eltűnni, hanem éltek vele, sajnos, itt-ott talán kissé mohón, de ugyanezt tették az agrárok, a parasztok és a grófok is. De az, hogy a paraszt egy koronát kér egy tojásért és 200 koronát egy libáért, mindenki természetesnek találta e meddő időben, csak azt találták bosszantónak, hogy a zsidó kereskedő képes (mert kénytelen) e magas árakat megfizetni, amit a fixfizetésből élő állami és megyei hivatalnok, legtöbbször tönkrement dzsentrí nem engedhet meg magának. Ehhez járult még, hogy a zsidókat, minthogy Magyarországon is legtöbbször bírják a német nyelvet, aránylag többet alkalmazták az osztrák-magyar hadsereg németnyelvű irodáiban, mint a németül nem tudó bajtársaikat. És ezzel szemben hiába fogjuk gyűjteni a statisztikai adatokat, hogy a zsidók a harctéren is megfelelő hősiességet tanúsítottak. A gyűlölet és irigység természetrajzához tartozik, hogy nem akar tudni sem statisztikáról, sem logikáról, sem józanságról, sem igazságról. Nem lehet rajta segíteni.

A magyar „tudományos antiszemitizmus” is, fájdalom, a közhangulatnak köszönheti eredetét. Nem egy-két püspök vagy „radikális” privát passziója ez, nem indítóok, hanem eredmény. Azok a magyar tisztek, akik már a háború elején az orosz vagy olasz fogságban sem akartak zsidó tisztársaikkal egy asztalhoz ülni, nem olvasták még sem az új Ágostont, sem az új Prohászkat, sem a Huszadik Század zsidó számát.

És most némelyek megkísérik, hogy a nagy és általános krízist a galíciaiak fejére zúdítsák. Teutonok és csehek jöhetnek és alapíthatnak bankfiókokat, üzlet- és gyártelepeket, kereskedhetnek nagyban és kicsinyben, kicsempészhetnek élelmiszereket és felferhetik az árakat, de mindennek mégis az a galíciai az oka, akinek a kaftánjában két gombolyag cérnát és egy fél kiló lisztet találtak bevarrva. A hatóság azonban gondolkodhat ahogy tetszik, a zsidógyűlölők mennydöröghetnek a „galicianusok” ellen és ha a nép ezalatt az összes zsidókat fogja érteni és nálunk is pogromok lesznek mint Oroszországban, a vezetők ártatlanul mossák majd a kezüket, hogy ők csak a „polisiak” ellen kelttek ki. Szégyenletes azonban, ha akadnak zsidók is, akik azzal akarják demonstrálni, hogy nem *őket* értik, hogy maguk is kígyót-békát kiáltanak galíciai testvéreikre és „más morál”-ról prédikálnak, mintha nem az az ősi törvény

volna az egész zsidóság morálja, mely szerint: „Egy jogotok legyen az idegen és az ország bennszülöttje számára!”

De vannak Magyarországon is elegen, akik mindig felháborodva elítélték, ha rég a háború előtt is bizonyos zsidó körökben heccdalokat pengettek a „kaftán ellen” és a „galíciait” (kinek gazdag kultúráját nem egy számban mutatta be a Mult és Jövő), már békeidőben megvetés tárgyává tették, mintha egy kaftán alatt nem doboghatna épp olyan nemes szív, mint egy jól szabott szmoking alatt, vagy a strajmli alatt nem vibrálhatna épp oly finom agyvelő, mint egy jól kifényesített cylinder alatt. Vannak már elegen Magyarországon is, akik meg tudják különböztetni a külsőt a belsőtől, akik nyitott szemekkel néznek a világba, akik a zsidóság jövőjét és megváltását nem kívülről várják és remélik, hanem csak belülről, a zsidó Én elmélyítésétől és zsidó tartalommal való telítésétől, akik nem tesznek különbséget zsidó és zsidó között és akik meg vannak róla győződve, hogy esztelenség azt hinni, hogy a zsidónál minél kisebb a szakáll, annál nagyobb a morál.

Küldesse a Mult és Jövőt a harctéren levő hozzátartozójának. Tudassa velünk tábori postai címét és pontosan küldjük neki.

Weinwurm : Hősi sírhalomtervezet
Weinwurm : Entwurf zu einem Heldendenkmal

DR. HEVESI SIMON:
FILOZÓFIAI TÖPRENGÉSEK

udni mindent! — milyen fölséges emberi vágy. Mindent tudni! — milyen gyönyörű emberi ábránd. Ismerni az emberi organizmust és annak minden működését, a világorganizmust és annak minden összefüggését, az ember szellemi életét és annak rejtelmét, hogyan születik a gondolat és hogyan illeszkedik belé az emberi szellem működésének csodás szárnyalása, a mechanisztikusan fölfogott természet és lét láncolatába — és mi van túl azon a látóhatáron, ameddig megismerőképességünk elvisz?

Nagyon gyönyörűen és magához méltó bölcseséggel mondja *Kant*, hogy minden tudomány annyit ér, amennyi matematika van benne. Ameddig a matematika elér, addig van emberi tudás. Amihez a matematikával hozzáférünk, arról szerezhetünk megbízható emberi tudást, ahová a matematika be nem hatol. ott inkább csak vélekedéseink és sejtéseink lehetnek. És ezzel a gondolattal nem annyira a matematika hatalmát akarjuk jellemezni és éreztetni, mint inkább emberi fölfogóképességünk korlátoltságát és föltételekhez kötöttségét.

Mit tudhatunk mi arról, *mi az élet?* — „*mi az, ami él mindabban, ami él?*“ „*Hogyan jön létre az élet az anyagban?*“ Mi az élet létrejövetelének matematikai (kémiai) képlete? Alkalmasint nem is lehet ezen kérdések objektumait matematikai elemekre visszavezetni. Alkalmasint nem is lehet az élet mibenlétét matematikailag kifejezni. Csakhogy így az élet problémája kiszökik minden tudományos elmélet és pozitív filozófia keretéből. Pedig lemondani a legvonzóbb és legizgatóbb kérdések egyikének kifürkészéséről nagyon fájdalmas rezignáció és keserű reménytelenség volna. Mindent meg kell próbálni. Talán sikerül a rejtelmes léttüneményeket matematikailag megfogható elemekre, mennyiségekre és mozgásokra redukálni.

Mit van tenni hát? Mit lehet tenni, hogy emberi tudásvágyunk nagyszerű célkitűzéseit megmenthessük? . . . Talán föl lehetne tenni, hogy az élet fogalma csupán hamis emberi fogalom, csupán illúzió és voltaképpen nem más az élet, mint ami az élettelennek mondott világban végbemén, égés, vonzódás, vegyülés, mozgás, robbanás, akció és reakció, folyamat és kölcsönhatás, hogy tehát tudományos szemmel nézve *élő és élettelen között különbség nincs* és így az élet minden titka matematikailag megtalálható leszen.

Ha elhíhetném, hogy ez a szuppozíció az *élet* minden titkának labirintusába elvezérel és megadja a biztos Ariadnefonalat, amellyel, haza is tudnak jönni a fölvett kiindulóponthoz: úgy talán

beletudnék nyugodni az említett föltevésbe. Mint-hogy azonban éppen ebben kételkedem, nincs semmi okom elvetni a híres kiel botanikusnak és filozófusnak Reinkének meggyőző érveléseit és abbéli erős fölfogását, amelyekkel és mellyel az *élőt* és az *élettelen*t erősen elhatárolja egymástól. Azt mondja többek között, kissé drasztikusan, hogy aki látott egymás mellett élő állatot és döglött állatot, az már elvitázhatatlanul és belső meggyőződésében döntően megállapította, hogy van különbség élő és élettelen között! שומשמנית „mákforma állat“, így nevezi a talmud a hangyát; de mégis nagy különbség van a hangya és mák között, sőt egy barna rovatpete és egy mákszem között is nagy a különbség, holott mind a kettőben benne rejlik az élet titka, hát még egy rovarpete és egy ásványtörmelék között, melyből élet nem fejleszthető. A Midrás bölcsésze is éles határvonalat lát az élő és az élettelen birodalma között, mikor azt mondja: „Ha egyesülnek a föld lakói mind hogy alkossanak csak egy molyt vagy egy nyüvet és éltető szellemet dobjanak belé: nem lesznek képesek reá.“ (Ber. R.)

Valóban a kis kanári madár, amíg vígan szökell és fütyörész, csicsereg és trilláz kalitkájában, élénken pillog, tollát borzolja és berzenkedik, táplálékot kér és vitorán mozog — egészen más benyomást tesz, mint a döglött kanári, mint a kis Hanzi madár, mikor már meghalt, vagy mint egy darab kő a forrás tövén. A pacsirta is más, mikor dalolva röpül a magasba, mint az élettelen csupasz madárfióka, mely a fecskéfészekből lehullt, vagy mint a veréb a macska karmai között. Éppen ott ólalkodik elő egy fekete kandúr, a kőkerítés egy sötét részén megáll, merőleges résalakú pupillái két részre osztják világító szemét, valami veszélyt neszel és hirtelen iramodással oldalt terem, viszi az irháját messzire . . . Vajjon azt félti-e, ami benne a sarkon meglapuló kőhöz hasonlatos, vagy inkább azt félti-e, ami benne a kőhöz nem hasonlatos? Talán téved szegény, mikor ösztönösen azt hiszi, hogy különbséget tesz: élni vagy nem élni. Azt mondják, hogy a ló, mikor a harctéren először döglött lovat lát, nagyon elszomorodik. Talán téved szegény és ha tudományos föltevésekben tudna gondolkozni, nem horgasztaná le fejét, mert tudná, hogy élő és nem élő tudományosan és lényegileg egy.

Azzal is próbálták az élet titkát magyarázni, hogy az élet *organizmushoz* van kötve és az organizmus: *gép*. Tehát egy csöppet se nagyobb csoda az állatnak élete, mozgása, munkája, mint a gép kerekeinek egymásbefogózása, lendülése és munkakifejtése. A gépet is táplálják, étetik szénnel, a gép is kiadja az elhasználatlan salakot, a gép fogaskerekei is forognak, csak-hogy az ember és az állat valamivel tökéle-

Jean Hyppolyte Flandrin : Der Turm von Babel

Flandrin : Bábel tornya

tesebb és bonyolultabb, de talán egyszersmind romlandóbb gép, mint az, amelyik a mechanikai műhelyből kikerül. Ezen föltevés szerint tehát az élet jelenségeiben megint nem volna szabad valami csodás és felsőbbrendű dolgot látni, hanem azok épp oly fölfoghatóknak és matematikailag formulázhatóknak tekintendők, mint a gépek alkatrészeinek működését szabályozó technikai dolgok és azok problémái. Csakhogy persze hiába tekintünk mi valamit ilyennek vagy olyanak, ha mégsem olyan.

Megint csak Reinkének kell igazat adnunk, aki nem hódol be a „L'homme machine” elméletének. Ő arra utal és jónak látja kimondani, hogy valami különbség van, minden lát-szólagos hasonlóság dacára (hiszen a természet tanította az állati szervezetek mintájával a technikára a tanulékony emberi értelmet) — szóval, hogy valami különbség is van a gép és az ember (illetve az állat), mint organizmus között. A gép csak mozog, de nem állít utódot a maga helyébe, mikorra ő maga megkopott, megrongálódott, tulajdon mulandóságába belepusztult. Röviden, hogy a gép mozog, dolgozik, elpusztul

bizonyos idő múltán, de nem nemz, nem szül, nem tartja fenn faját, amire a legprimitívebb organizmusoktól a legkomplikáltabbakig az élő állatvilág és növényvilág fajai mind képesek és hivatva vannak. A növény szaporodik, a gép bizony nem, tehát még is kell, hogy valami rejtett, titokzatos különbség lappangjon a dolgok mélyén a gép és az élő organizmus között. Aztán még valami apróság. Ha az ember megsebesül, sokszor magától meggyógyul, a természet rögtön reakcióba kezd a veszedelmes támadás vagy behatás ellensúlyozására. Ha a gyíknak farkát letéped, újra kinő, szóval az élő organizmus képes rekonstruálni magát, amire a gép köztudomásszerűleg nem képes. Tehát a gépet az élettal azonosítani nem egészen jogosult és egyiket a másikkal magyarázni nem szerencsés dolog.

Az élet lényegét megismerni nehéz feladat, talán meg is haladja megismerőképességünk körét. Még bátrabban állíthatom ezt az ember szellemi életére vonatkozóan. Hogyan keletkezik a gondolat, a merész koncepció, a lángésznek emberi agyvelő képében mutatkozó vil-

lámokat kovácsoló műhelyében? Ismeretes a filozófiai irodalomból az a nagyszerű hasonlat, mely szerint ha az emberi agyvelő olyan nagy volna, mint egy malom és annak járatait és lépcsőzeteit bejárhatnók és garatait, pittléit, őrlő köveit szemlélhetnők, akkor se tudhatnánk, hogyan keletkezik a gondolat, amint látjuk a lisztet kihullani a szitahengerek csövén.

Hogyan lehetne mégis a szellemi élet természetéhez és annak gyökeréhez hozzáférni? Megpróbálták sokféleképp. Újabban érdekes kutatásokat végeznek a pszichofizikai laboratóriumok. A laikus, ha végignézi, hogy egy gyermek a karját vízzel telt hengerbe dugja, miközben fejben számol, elcsodálkozik és nem nyugtathatja meg az a körülmény sem, hogy miközben a tanuló agymunkát végez, érműködése és vértorlódása változást mutat, melynek görbejét a vizes hengert elzáró membránba erősített írótü felrajzolja. Csodálkozva kérdezi a néző, hát mi köze a vérkeringés gyorsulásának a belső szellemi munkához, amely in foro interno végbemén, talán a vérkeringésbeli változás nem azonos a szellemi munkával, hanem csak következmény vagy kísérő jelenség, mint például a repülőgép munkájánál a zaj és kattogás, de korántsem a lényeg? És még sem nevetséges ez az eljárás, mert az emberi szellem kínos küzdelmét tárja föl és az emberi tudomány fájdalmas törekvését, mely abban áll, hogy a felsőbbrendű jelenségeket matematikai vonatkozásokra, mozgásokra, kvantitásokra és intenzitásokra redukáljuk és így legalább bizonyos oldalában és bizonyos abstrakciójában, bizonyos relációjában az emberi megismerés számára hozzáférhetővé tegyük.

Ez sikerült például a csillagászatban, ahol a világtörténésnek mivoltát annyira megközelítette a tudomány, hogy nemcsak a tényleges állapotot tudjuk megállapítani, hanem előre ki tudják számítani az elkövetkezendőt, az üstökösök beérkezését stb. Mert mi is tulajdonképpen az a *vonzási erő*, a gravitáció? Talán ez nem is fejezi ki azt, ami a természetben, a valóságban végbemén. Mindenekelőtt ez a szó: erő — és ezt mindjobban kezdik belátni a tudományban — mitológias maradvánnyal bír, ezért kerülnek is a szabatos bölcsészek és helyébe a határozatlanabb (de sokszor félreértett) energia (ami most munkában van) kifejezést teszik; azután meg ki tudja, megfelel-e valami a természetben a megnevezésben rejlő fogalomnak, lehet, hogy ez a valóságban egészen más, de mégis ezzel a kifejezéssel: vonzási erő és gravitáció, megtaláltuk a természetbeli történések matematikai oldalát, redukáltuk a végbemenő ismeretlen dolgot és folyamatot matematikai elemekre és vonalaira és matematikai *vázára*, melytől az ismeretlen dolog soha meg nem szabadul, mellyel ennél fogva mindig operál-

hatunk, annál is inkább, mert mikor a megismert matematikai fonálon következtetünk, nyugodtak lehetünk, hogy az ismeretlent, mivel amavval összefügg, a természet maga fogja elvégezni mulhatatlanul. Ez tehát, mint mondom, sikerült a csillagászatban. de a szellemi életben *talán soha sem fog sikerülni*. A szellemi élet még mindig titkos és föl nem tárt terület maradt, mert matematikai vonalakra redukálható nem volt — és az emberi megismerés csak ott lehetséges, csak oda hozzáférhető, ahol matematikai megismerésnek helye van.

De itt beletorkoltunk egy alapvető kanti gondolatba. (Folytatjuk.)

PETERDI ANDOR: Ó, BALGA EMBER

Reményt reményre szősz és hiszel a szívekben
És hiszed, hogy a föld a jók lakótanyája
És hiszed, hogy e kék, e vak levegőtenger
A büntető hatalmat magába rejti, zárja.
És hiszed, hogy a nap azért világít, lángol,
Hogy szép legyen az élet, ragyogó, termő álm
E világon
S ezért a hegy, az erdő, a fény, az est, a tenger.
Ó, balga Ember.

Reményt reményre szősz, mint pók serényen
[munkálsz.

Egyetlen pillanat meddön el ne vonuljon,
Mert kerget az idő és űz, sarkal a vágy,
Hogy gondban holnapod ne felhőzzön, boruljon.
És csak a kincs ígér, a messzi föld aranyja,
A drágakő, selyem, a ritka mivű ékszer,
Mi szép a szívnek, szemnek s irigységet kivált
S messze kiált.
S ezért zaklat a gond, ezért kerül a szender,
Ó, balga ember,

Reménytreményre szősz s nem sejtéd, hogy az távol
Ezer veszélyt takar s az mind csak rád leselg.
A felhő és a hó, az eső, a ködfátyol
Mind azt súghatja néked, hogy serleged betelt.
S többé nem meríthetsz az élet italából
S hiába lát szemed napot, csillagot, holdat,
Hiába sírsz, zokogsz s hiába jajvészkelisz,
Mert mint közelébb jő hozzád a végső holnap
És indulásra kongat.
S ezért légy jó és érezz az én költő szívemmel,
Ó, balga ember.

Úgy élek, mint fűszál az áldott nap alatt
S engem a messzi kincsek sohase bántanak,
A nap fényét imádom, mert éltet, melegít
És bámulom az est szép csillagszemeit,
A felhőn elmerengek s a szél játszik velem
S ha jó a bányadt éjfélt, lehunyom a szemem,
S ha reggel fény köszönt rám s zeng a madársereg,
Úgy dalolok velük egy csendes éneket.

OROSZ ZSIDÓ NOVELLA ÍRÓK

NOMBERG H. D.: ÉBREDJETEK

kis alvó városka felett csendes, hideg és tiszta a téli éjszaka. Fenn a magas kékségből királyi fenséggel tekint le a hold a piciny faházikókra. És mintha nevetne onnan fenn amagasságból a tehetetlen alvó óriásokra, az egyetlen gyár nagy, vörös kéményére, a templomtoronyra, mely ágaskodik, mintha az égig akarna nőni.

A fénylő csillagsereggel szemben az apró hócsillagok is sugarakat bocsátanak. Kristályossá fagytak. Elszórva ezerfelé, apró, piciny, fehér sugárkákat lövelnek ki magukból. A levegő szabad s köröskörül nagy csend. A kis havas házak fedelei mintha fehér csillogó tetejükkel a föld felé vonzódnának. Mintha ők is mély álomba merültek volna s álmodnának. Az ablakon kívül a mélységnél is mélyebb a sötétség. Egyik ablakból vékony világosság szűrődik. Csendes, szakgatott hangok hallatszanak onnan. Beteg gyermek riadt fel álmából és sír. A gyermekhang után egy pillanatra nyikorgása hallatszik egy gyermekkocsi kerekének, melyet egy kéz pontosan ismétlődő időközökben ide-oda taszít. A gyermek elhallgat, a bölcső is lecsendesül. És az éjszaka ezután zavartalanul uralkodik egymaga.

Az éjszaka erős szorításának nyomása alatt néma a világ. Mintha félne száját kinyitni az éjszaka szép és erős királynéja előtt. De van, aki merész is. Az óra, ott fenn a tornyon. Úgy látszik, ő nem fél, őt nem ijeszti az éjszaka. Minden negyedórán hallatszik a kongása. Tudatja az éjszakával, hogy rövidebb már az élete. Eddig értünk el az éjszakában és ennyi idő maradt még hátra élni és uralkodni, erős és szép Éjszaka királynője...

Az óra. Az éjszaka régi ismerőse. Tudja, hogy nem fél neki megmondani az igazat. Dacára, hogy erősebb az éjszaka. De nem is csoda. Az órát hideg ész alkotta. Tizenkét számot rakott rá, két mutatót, egy kongató harangot. És szól az emberekhez. „Betakartátok szemeiteket, hogy ne lássatok, de mi van fületekkel. Avval csak halljátok kongásomat!”

És íme a harang bim... bam... négyet üt.

De az éjszakának idegen az óra nyelve. Mintha biztos lenne, hogy uralkodása világvégig tart. És uralkodik zavartalanul tovább.

*

Minkovszky (Varsó): Kórházban
Minkovszky (Warschau): Im Spital

Az emberek éjfél után mélyen és erősen alusznak. Pihentetik kiszáradt és kifáradt agyaikat. Mindegyik ott, ahol hely jutott neki. A fiatalok rozoga ágyakon, egymáshoz tapadva, mintha egyek volnának, hogy a rettenetes hidegben egy kissé felmelegedjenek. Az öregek a kályha mellett reszketnek, pedig rég kihültek azok. Valami faládában, mely nappal asztal, éjjel ágy. Összenyomva, mint egy árúval telt láda, szállításra készen. Tizenkét kéz, tizenkét láb, hat kicsi sápadt arc. Kuszált haj az arcokon. Hat picji sapka a fejeken vagy mellettük.

És mindezek az arcokon, az ágyakban, a kályhákban, a ládáknál vagy az asztalon, a nem-zsidó és a zsidó házakban, valami különös élvezet kifejezése ül. Valami nagy élvezet lehet az. Lélekvételükkel dicsérik és zengik a világ teremtőjét, a Jót, a Bölcsét, az Irgalmassat. Édes alvás. És ők hálálkodnak, áldanak, élveznek és örülnek az igazi túlvilági élvezetnek.

Jaj nektek, elveszett és kitzsított emberek. Nagy a ti boldogságotok, mert egy pillanatra megszűnik minden fájdalmatok... De milyen rettenetes nekem ez a ti boldogságotok. Nekem, az éjszakai kóborlónak. Hogy gyűlölöm én az éjszakát és az alvást!

*

A város toronyórájának kis mutatója mind-egyre távolodik a négyes számtól és az ötöshöz közeledik. Az egyik bolt lépcsőjéről felkel az éjjeli őr. Szélesen ásít. Kezeit összeveregeti, melengeti és hazamegy aludni. A csendes levegőt hirtelen kiáltás hasítja: „Kukurikú“.

Úgy rémlik, mintha reszkető hangot hallanék. Az éjszaka vergődik. Félelem fogta el. Érti a végét.

Bim... Bamm. Öt óra.

És ebben a pillanatban hosszú bűgás hallatszik a közeli gyárból. A gőzsíp szava megindul a levegő hullámaiban és nyújtja szélében, hosszában. Befurakodik a szobákba és költöget.

Pssz... keljete fel emberek! Dolgozni!

Néhány pillanat és a fiatalok mozgolódni kezdenek ágyaikon. Másik oldalukra fordulnak, ásítanak és felkelnek. A nők jobban sietnek, a picinyeket kell megszoztatni. Szájába erőszakolják a kicsinek a tejet. Aztán délig elég legyen neki. Mert a fiatal anya csak akkor jön haza a gyárból. Mosdanak, magukhoz veszik a tegnap odakészített kenyeret és elsietnek.

Még most is nyugodt odakünn a levegő. De a templomtoronyban most kezdenek harangozni.

Rendszeres sorrendben beszél a harang. Utána

Minkovszky (Varsó) : Piaci árúsnő
Minkovszky (Warschau) : Die Verkäuferin

válaszol egy másik. Hangja gyengébb, mint az elsőé. Csak gyorsabb tempóban kongatja. És az egész egyé olvad. Bús, szomorú harmóniába. A harangszó zúg, zsong és átússza a levegőt egész a házakig, Ott besurran és költöget.

Bim, bam... Bim bam... keljete fel! Keljete fel, emberek, Istent dicsőíteni!

Most a kályhákön kezdődik a mozgolódás. Az öregek forgolódnak ásítanak és felkelnek.

S emberarcok jelennek meg az utcán. A piac már telve csendes zúgással, mozgással. Férfiak, nők, fiatalok és öregek két úton haladnak. A fiatalok a gyárba, az öregek a templomba mennek.

A zsidó boltok is megnyílnak. A templomszolga kalapáccsal üti a kaput és imához hív. A szabók, suszterek és más mesteremberek hónuk alá veszik a táliszt és tefilint és templomba mennek. És egy félóra rá gépek zúgása hallatszik a gyárból és háladalok zsongó éneke a templomból. Az imák végtelen szomorú melódiája hangzik kifelé.

*

Még egy kis rövid idő és az óra mutatója hétre ért. Hírt hoz. Hogy itt a Nap.

A házak mögül csakugyan felkelt a nap, Sugarait szétküldi a világ minden tájára. És a sugarak aranyszálakkal szövök tele a levegőt. Behatolnak az ablakok üvegein és költögetnek.

„Keljete fel, emberek! Dolgozzatok magatokért, életetekért. Szent, Szent, Szent az ember!“

De a napsugarak már nem találták az embereket ágyaikban.

Már dolgoznak, robotolnak régen az emberek. Ezek dolgoznak hozzájuk hasonló embereknek és amazok — Istennek.

Haraggal és szégyennel nézett akkor a nap a földre és elrejtőzött egy sűrű felhő mögött.

Héberből fordította : Gilányi Mór.

MARGITKA S. GYULA: MÓZES, HOL VAGY?

Hóreb hegyének égő túskebokra
Fényeddel vond be újra az eget,
S mindenki, aki sírt és szenvedett,
Találjon langyos, enyhe balzsamokra.

A szeretet legyen megint a régi:
Szívünkre omló, mint a hús palást;
S a céltalan testvéri gyilkolást
Utálja nő, — átkozza mind a férfi.

De hol vagy, ó, bolyongó Messiás,
Ki tőlünk olyan messze, messzi jársz,
Hol bujdosol te, istenes legény?

Aki — mint rég — majd átalvezeted
A sok magáraeszmélt nemzetet
A gyűlölet e véres tengerén.

Minkovszky in seinem Atelier in Warschau

Minkovszky varsói műtermében

J. HALÉVY: MINKOVSZKY

iketnémán jár, kel a varsói gettóban és éles szemével nézi, nézi a piac nyüzsgését, a siető emberek sürgés-forgását. És a tolongó, loholó nép között észrevesz egy-egy tipegő öreget, egy görnyedt anyókat, egy rongyos kisfiút és magához invitálja, vászonra örökíti az aggságukat, rongyait és beteg szemeiket, aztán felruházza őket

tetőtől talpig, ad nekik kenyérre, patikára valót, a vásznat jól megfizetik majd s ő nem akar keresni a szegényeken, hadd legyen az övék, amit tőlük ihletett művészetéből anyagiakká lehet váltani. És a szomorú és bánatos arcok kissé felvidulnak a siketnéma művész hívó jeleire, mert tudják, hogy Minkovszky szereti őket, a gazdagokat nem keresi az ecsetjével, azok ő hozzá jönnek és az ő művészetén keresztül jut el az ő pénzük az áhítatos tekintetű, sujtott modellekhez.

Minkovszky (Warschau) : Flüchtlinge

Minkovszky (Varsó) : Menekülők

Minkovszky (Warschau) : Die kranke Schwester

Minkovszky (Varsó) : A beteg testvér

A Minkovszky név különben jó csengésű egész Oroszország, de talán európainak is mondható. Régi előkelő család, sok tagja lett ismeretessé, valamikor híres rabbinusok és kántorművészek, az újabbak közül azonban az egyik Prof. Oskar Minkovszky Geheimrat Breslauban, Max Minkovszky francia konzul volt Königsbergen, Salamon Minkovszky japán konzul Szentpétervárott, tizenöt nyelvet beszélt egyformán folyékonyan, az egyik pedig, Hermann Minkovszky, huszonnégyéves korában elnyerte egy művével a párisi akadémia nagy díját és

a matematika tanára lett a híres bonni egyetemen.

A művész atyja, Áron Minkovszky varsói kereskedő volt, akinek háza nyitva állott mindig a szegények előtt, nagy jövedelmének tizedrészét (maaszér) szokta szétosztani közöttük és az atyja iránti tisztelet átszármazott a művészgyermekre is, akinek tragikus sorsát nagy részvéttel kísérték. A kis Mózes (Mauricy) alig volt több két évesnél és poétikus beszédmódja már feltűnt, bensőségteljes gyermek volt, akit a szülők féltettek, mint szemük fényét, de egy óvatlan pillanatban mégis megtörtént, hogy az udvaron levő kecske felöklelte a kis fiút, aki agyarázkodást szenvedett és fokozatosan elvesztette hallását és beszélőképességét; mindennap kevesebbet, kevesebbet tudott beszélni, egyszer extázisban ölelte át édesanyját: „Jaciebie Kocham jak cale moje zycie” („Jobban szeretlek, mint az életemet”),

kiáltotta és ezek voltak utolsó szavai.

Azóta siketnémán nőtt fel, de művésztehetsége így is felszínre jutott, fűrt, faragott, mintázott, agyagból és fából embereket és állatokat, tízéves korában már megvették képeit, tizenkétéves korában lerajzolta gróf Suwalow tábornokot, Varsó kormányzóját, amint lóháton elvonult az udvaruk előtt. A rajzot bemutatták a kormányzónak, aki magához hívatta a kis művészt és atyját és lehetővé tette, hogy a siketnéma fiút felvegyék a krakkói akadémiára. Matejko és más híres lengyel festők tanítványa

lett. Aztán sokat utazott külföldön, különböző nemzetközi kiállításokon bemutatta műveit, a „Pogrom után” című festményével pedig nagy díjat nyert Párisban. „Vive la Pologne”, írták akkor a francia lapok. Pedig Minkovszky nem mint lengyel, hanem mint zsidó művész vérző zsidó szívvel festette ezt a megrázó képet, amellyel annak idején az egész világsajtó sokat foglalkozott. Varsóban nem engedték kiállítani, még a képről készített kis reprodukciókat és képeslapokat is elkobozta a rendőrség, úgy találták, hogy a siketnéma zsidó művésznak ez a csendes és tragikus képe hangosabban kiált az ég felé és az igazságos emberek fülébe, mint a leglázítóbb vádbeszéd. A varsói kormányzó magához hívatta a művészt és kérte, távolítsa el

Minkovszky (Warschau) : Kol-Nidre

Minkovszky (Varsó) : Kol-Nidre

legalább a véres foltot az egyik zsidó homlokkendőjéről, akkor kiállíthatja, de a művész nem akarta az orosz hatalomnak ezt a Káin-bélyegét eltávolítani és inkább lemondott az orosz dicsőségről, a képet pedig egy amerikai mecénás megvette 30,000 dollárért, ami a háború előtt óriási honorárium volt egy fiatal művésznak, hiszen Minkovszky még ma sincs egészen harminc éves.

Minkovszkyt a pogromok avatták zsidó művésszé, a nagy zavargások után ott volt mindenütt a helyszínen és befelé néző szeme magába szívta a szomorú látványt és lelke megtelt népe szenvedéseivel. „Ha nem volnék művész, rég öngyilkos lettem volna” mondotta azelőtt az ellágyulás és elborulás óráiban; ezután hivatást kezdett érezni, hogy népének sebeit feltárja a világ előtt és folyton készült Palesztinába, hogy ott megittasuljon a zsidóság multjával.

Érdekes, hogy a siketnéma művész éppen az átszellemült figyelést festette meg legmélyebben. A „Magid előadásánál” című képén a figyelésnek szinte abszolút művészi kifejezését találjuk. Minden arc csupa fül és figyelem különféle változatokban. Az áhítatnak fenséges megnyilatkozása a „Kol-Nidre” című kép. A „Beteg testvér” és a „Piaci árúsnő” bánatos orosz zsidó típusokat mutat be, amit tömegesen találunk a „halas piacon”, a „pályaudvaron”, a „menekülők” között és a művésznak többi nagyszabású kompozíciós vásznán. Minkovszky nem dolgozik semmiféle külső hatásokkal, az ő zsidó alakjai mind befelé néznek és lelkiéletük költői kifejezésével hatnak. Egy darablélek mindegyik képe. Az ilyen kényes tárgyat mint a „kaporó” csak ő festhetett meg annyi poézissal és igaz bensőséges áhítattal, hogy könnyekig meghatódunk a szárnyassal a kezében imádkozó öreg asszony láttán.

Minkovszky (Warschau) : Nach dem Pogrom

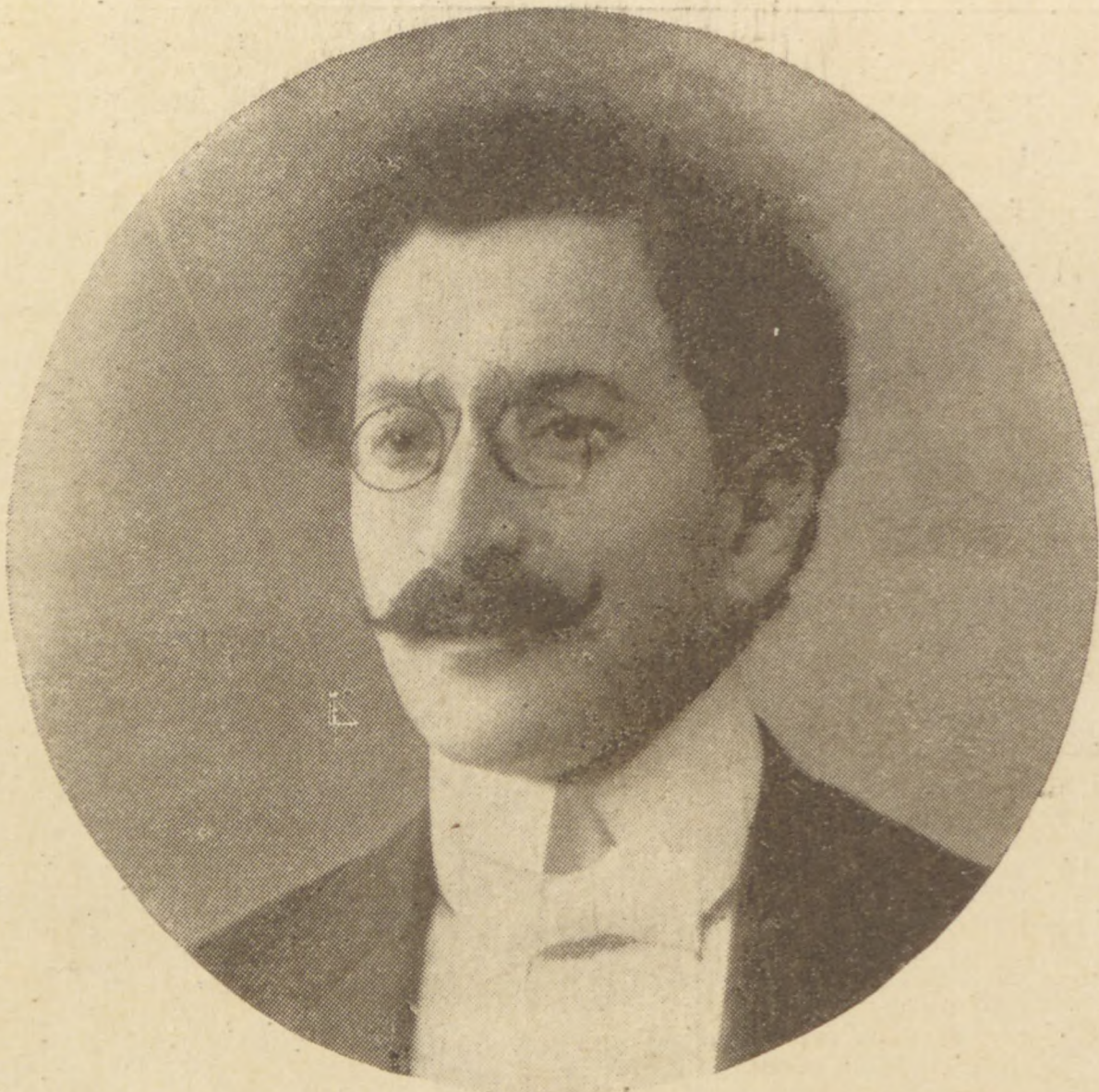
Minkovszky (Varsó) : Pogrom után

Minkovszky biblikus képeit, sajnos, nincs módunkban most a *Mult és Jövő* olvasóinak bemutatni. Talán majd más alkalommal. A bibliai derűt itt is hiába keressük. Ezeket is az a melancholia jellemzi, amely a művész életéből fakad, aki sokszor éjjel órákig ül műtermében a sötétben, maga elé álmodja vízióit és hallgatja lelkének zenéjét. De ha meggyújtja a villanylámpát, büszkén áll meg a képei között: „Ezek itt az én családom”.

Minkovszky (Warschau) : Beim Magids Drosche

Minkovszky (Varsó) : A Magid előadásánál

J. Halévy, orosz opera- és koncerténekes

Salomé Halévy Minkovska orosz dalénekesnő

A műterem az ő otthona. De elhagyja, mi-helyt valami koncertről, zeneestéről, énekről hall és ott ül majdnem minden opera előadásánál és süket fülével hallgat, hallgat mélyen magába merülve és ünnepi áhitattal figyelve. A zene ritmusát valahogyan csodálatos módon a lábán át fogja fel, a hangok rezgése a bőrén keresztül hatol bele a szívébe, az egyik érzéküket vesztette emberek isteni adománya ez, hogy egy másik érzékük élesebbre edződik és finomodik, vagy tán szűrő élességű szemén át szűrődnek lelkébe a rezgő hullámok, amelyek elvezetik hozzá az élet minden melódiáját.

UTÓIRAT.

Fenti cikk írója J. Halévy, Minkovszky sógora és maga is művész, a zene művésze. Varsón végezte a zeneakadémiát, kitüntetéssel. Mint opera- és koncerténekes jó nevet szerzett egész Oroszországban, a varsói filharmonikusok versenyén, 28 neves művész között elnyerte az első aranyérmét, a varsói lapok akkor a híres Battistinihez hasonlították lírai baritonját.

Halévy a háború előtt művészi körútra indult a világhírű Sirota kántorral, így került Magyarországra és Budakeszin üdülve érte utól a háború, melynek eleje óta itt él mint internált, nejével és kis leányával. A háború előtt mint templomi énekes is fellépett több nagyobb európai városban. Ő szervezte annak idején a nagy esztergomi fogolytáborban is az istentiszteletet.

Művészi körútján méltó partnere felesége, Salomé Halévy Minkovszka, a festő nővére, akit szintén mint jeles énekesnőt méltattak az orosz lapok, megírván róla, hogy „szívhezszóló hangjában mintha könny rezegne”. (Szerk.)

SEBES ÁRPÁD: EGY HOLTTEST KIEWBEN

És feküdt ottan torzmeredten
Hordágyon egy hült valaki.
Domború mellén kék foltpárnák,
Karján bíborszínű csíkok.
Lába az ágy alá betolva,
A test feküdt az ágy felett;
Száján fehér hab megmeredve
S rettentő tágranyílt szemek
Valami vádló, szörnyű átkot
Ordítottak a sors felett.

S hogy ki volt? germán, szláv, magyar,
Mi volt neve, van-e családja,
Volt-e szerelme, volt-e álma,
Kihült szíve hány jajt takar,
Kóbor bitang, vagy koldus volt-e,
Volt-e kéjverte éjszakája,
Volt-e bánata, kínja, vádja,
Az Úrnál volt-e tartozása,
Van-e, kinek fáj torzhalála,
Hogy ő Oroszthonban pihen,
Van-e valaki, aki várja:
Nem tudja senki, senkisé.

És fekszik ottan torzmeredten
Mészágyban egy hült valaki,
Domború mellén kék foltpárnák,
Karján bíborszínű csíkok;
Lába helyére visszatolva,
A test fekszik a mész között,
Száján fehér hab megmeredve
S rettentő tágranyílt szemek
Valami vádló, szörnyű átkot
Ordítanak a sors felett.

EMÁNUEL JÓZSEF: RÉGI EMBEREK

Bizony sok víz elfolyt azóta a Karancspatakon, hogy Berényben a nagytudományú rabbi Ezékiel öntötte vödörszám a talmud nektárját szomjas bachurkoponyák garatjára.

Hajh, régen volt az nagyon! Rabbi Ezékiel sírkövén a mohok is elhaltak azóta; hantja besüppedt és az aranyos, ciradás betűk helyén csak ásító, girbe-görbe mélyedések jelzik a sírfeliratot, rigmusokban megénekelte dicséretit a nagytiszteletű úrnak.

A hívek is elköltöztek, már mint az öregek, a fiatalok meg kiröppentek a kalitból. El a városba. Amíg a gőzkocsi nem feküdt rá lomha pöfögésével a világra, addig Berényben is elég jó volt az élet. Volt forgalom és volt kereset. Az emberiség vagy a két lábán, vagy pedig a talyigája négy kerekén utazott; hegy és halom oda se annak. Hanem a vasut az kényes egy jószág. Egyenes út kell nékie akárcsak a lénia. Elég erős pedig a lába, de hegynek föl, hegynek le, azt már mégsem bírja. Így aztán Berény lemaradt. Azt a 18 kilométert, amivel távol esett a vasuttól, nem bírta többé kiheverni.

A Dánieliek oszloptornácos háza elhagyottan szomorkodik a felvégen. Egy öreg anyóka lakja egyik szobáját, aki maga sem tudja éveinek számát. Közelebb a százhoz, mint a kilencvenhez. A Dániel örökösök kegyeletből tartják a házban, mert öregapjuknak volt kedves gyermekkori játszótársa. Valamikor Gitl néni volt a neve, de most már csak a nagymama nevezetre hallgat. Sokat tud mesélni a régi világról, 48-ról is, csak hogy beszéd közben gyakran elalszik. Akkor aztán reggelig is alig ébred föl. Az elkövetkezendő örök alvásnak szárnypróbálgatásai ezek.

A nagy kert elvadult, a hajdani hatalmas faraktár üresen ásít. Szomorú ez így nagyon.

A Losonci-utca sarkán, ott, ahol a főutcába torkollik, néhai jó Haller Ábrahám emlékezetét kísért. Most a plébános lakja két dühös komondor kutyájával, amelyek miatt életveszedelem az arra való járás. A sarokablak, amelyen egykor az öreg Haller könyökölt nyári délutánokon, hosszúszerű selmecijét az utca porába lógatva, lehunyta, örökre tán, zsalugáter szemeit. Valami lomtár van most benne, amit szellőztetésre sem tartanak érdemesnek.

A templom is sínyli a hívek tömeges megfogyatkozását. Kilincsét rozsdá eszi, küszöbe alját benőtte a fű és perje. Ajtaja csak a nagyobb ünnepeken nyílik meg az ájtatoskodók számára, mert a berényiekből nem futja az istentiszteleti gyülekezet tize.

Pedig az a templom sok mozgalmat meg háborúságot élt át. Itt vívták egykor vértelen, de annál hevesebb csatáikat Haller bácsi és az

öreg Dániel. Hogy miért éppen a templomban? No mert éppen az ájtatoskodás és általában a vallásos élet mikéntjén kaptak hajba ökelmék. Dániel képviselte a berényi fórumon a szinhedrioni Hillelt, Haller meg Sammajt. Haller bácsinak semmi sem volt elég szigorú a vallásosság és rituálék dolgában, míg ellenfele inkább könnyíteni akart a már meglévő terheken engesztelékenyebb elbírálással. Mindketten jesivajárt, talmudviselt emberek lévén, érvekkel bírták a végtelenségig. Amit az egyik bizonyított, annak a másik az ellenkezőjét mutatta ki; ember lett legyen a talpán, aki igazságot tudott volna tenni közöttük. Még rabbi Ezékiel sem imponált nekik, lévén a főtisztelendő atya Dániel uramnak túl szigorú, Haller bácsinak meg enyhe.

Dániel uram e harcok során nem kevés borsot tört vala ellenfele érzékeny orra alá. Hű segédje volt a turpisságokban Simeon deák, aki mint 12 éves siheder került a faluba és nyolcéves berényi pályafutása alatt hasonlíthatatlanul többet törődött a pletykák hordozásával és egyéb csalafintaságokkal, mint az istenes rabbi Ezékiel bölcs tanításaival.

Haller bácsi, például, egyszer arra a szörnyű

Minkovszky (Warschau) : Kaporo

Minkovszky (Varsó) : Kaporo

Minkovszky (Warschau) : Am Bahnhof

Minkovszky (Varsó) : A pályaudvaron

felfedezésre jutott, hogy a templom női karzatának rácsa nem elég sűrű ahhoz, hogy a jámbor hívőt megvédje a Sátán áskálódásai ellen. Mert lám, ama rácson keresztül még elég meglehetősen kivehetők a női arcok, holott a nő látása idegen gondolatokat ébreszt az emberben, megzavarván az áhítatos érzelmeket. Haller bácsi tehát követvén szíve sugallatát, a rácsot egy sűrű hálóval oldotta meg.

Ámde Haller tervez, Simon végez. Másnap az új háló, amelyben a Gonosz ármánykodásainak kellett volna foglyul esnie, nem volt sehol. A templomban nem. Ellenben Haller uram kukoricása meggyarapodott két hórihorgas madár-ijesztővel, amelyeken — borzalom! — az eltűnt háló bús foszlányait libegtette a szellő.

És ki merte volna a gaztett elkövetésével nyíltan Simeon deákot vádolni, holottan Dániel uram szavának teljes súlyával bizonyítá, miszerint a fiú egész nap és éjjel ki nem mozdult lakából. Amit egyébként teljes szavahihetőséggel bizonyíthatott is, mert Simeon immár évek óta lakta amaz egyszobás házikót, amely Dániel uram kertjében állott és tetejét fölnyitván, szolgálta a sátorok ünnepének céljait.

De van sujtó nemezis, amely számon tartja a vélkes cselekedetet, megbüntetvén az istenteleneket érdemeik szerint. A nemezist ez esetben Leának hívták, aki egyébként nemezisi mivoltán fölül Dániel uram egyetlen leánya volt. Hej, sok derék legény veszejtette már eszt a szép Lea hónál is fehérebb arcán, nádszálsudár alakján, de legkivált égkék nagy szemein, amelyek úgy ragyogtak, mint csillagnapok a tér végtelenségében és amelyekkel olyan nyugodtan, olyan mindent átfutóan nézett a szegény megbűvölt halandókra, ahogyan csak a szfinkszek mereszthetik évezredek látott tekintetüket a sivatag határtalan homokjában.

Ezeknek a szemeknek lett foglya az árva

Simeon. Ez még nem lett volna baj, mert Dániel úr úgy szerette a fiút, mintha tulajdon édes gyermeke lett volna és akárhányszor volt eszében, hogy vejévé teszi a gyereket, de a kisaszszony széltépte az illúziókat, szegény Simeon reményeit.

— Kedves barátom — mondta neki — verje ki azt a bolondságot a fejéből. Én nagyon valógatos vagyok és mért is ne lehetnék, miután nem vagyok se csúnya, se szegény, se ostoba. Tehetem. Maga egy na-

gyon derék fiú, de ez nekem nem elég. Azt akarom, hogy akit én uramnak nevezek, az legyen kiváló. Magasodjon ki fejjel a tömegből a tudományával, vagy a művészetével, a vitézségével, vagy akár a szerszámjával csak.

Simeon megtörten hallgatta a szavakat. Borús, de egyben dacos gondolatokkal hagyta el a leányt, akit — mint riadtan észlelte — most még jobban szeretett, mint azelőtt.

*

Nemsokára ezután egy litván atyafi vetődött Berénybe. Valami csínytevés miatt hagyta oda északi hazáját, amelynél szebbet — az ő állítása szerint — még jókedvében sem alkotott a Teremtő. Nem csoda hát, ha állandóan búslakodott utána és úgy járt-kelt lehorgasztott fejjel az utcán, mintha elvesztett kincseit keresné, vagy mintha csak őt is oly szívbeli elbúsulások marcangolnák, mint Simeont. Ez a közös lelki szomorúság, vagy talán egyéb — ki is tudná azt biztosra megmondani, ha már Gitl néni nem tudja határozottan — hozta össze a két embert. A Lutvákot és Simeont. Furcsa egy pár volt, annyi bizonyos. Simeon tagbaszakadt vállas legény, markáns, erőteljes arcvonásokkal, aki jámbor hűséges nézésű szemével jóságosan tekintgetett széjjel a világba; a Lutvák pedig apró gnómszerű alak, zörgő csontokkal, nagy, bozontos feje mélyen besüppedt vállai közé, arcán pusztító himlő nyomai ragyáztak. Haja lángvörösen csapzott elő kerek kalapja alól, amelynek zsiros karimája rég elmúlt időkről regélt. Ám a hitvány kalap alatt a gyatra testben hatalmas elme lakozott. Agya szédületes gyorsasággal dolgozott és rabbi Ezékiel nagy gonddal, fáradsággal felépített talmud magyarázási teóriáit játszi könnyedséggel vontatta széjjel. Tudásával azonban nem kérkedett. Szerényen megbújt a besz-hamidras egy zúgában,

mint egy 14 éves südő bócherka és csak nagy ritkán kockáztatott meg ártatlan hangon egy-egy megjegyzést, ha már nagyon fúrta az oldalát valami.

Simeon és a Lutvák elválhatatlanok voltak. Együtt barangolták be tavaszillatos májusi napokon a kakukhegy zúgó tölgyeseit és szívták magukba fiatal irtásokon, ahol a szürke tönköket körülzöldelve síratta sebét az erdő — a gyöngyvirág leheletét a hegyoldalban fakadó kristályforrás csacska csevegését is együtt hallgatták és fölhágvá az ormokra, ittasult szemmel keresték a szemhatárt, hogy magukba zárják annak panorámáját. A pálfai hegyek tömegéből, mint égbe nyúló ujj meredt föl Berény romvára, odább északra a sebesi bazaltok kéklettek.

Am ha jött az est, bezárkózott a két természetimádó a kerti lakba és frissült kedélyvel adta magát a tudományos búvárkodásnak. Simeon nagyon megkomolyodott. Szobájának két, gyertyafénytől vöröslő ablakszeme a kora hajnali órákig nézte állhatatosan szemközti alvó társait; vajjon melyiket nézte, melyiket kereste?

A babonásabbak azt kezdték suttozni, hogy a két ember varázslatot űz a késő éjjeli órákban. Voltak akik a Lutvákot egyenesen az ördögnek tartották, akinek a szerencsétlen Simeon eladta volna magát. Hogy miért? Tudásért. Feneketlen, határtalan, minden emberi elmét meghaladó ismeretekért. Ezért adta volna el a fiú szegény, veszendő lelkét.

Mert hát csakugyan nem volt tréfa az a mért-földcsizmás változás, ami Simeonon, az eddig hanyag és semmittevő Simeonon végbement. Kezdte nagy odaadással, figyelemmel kísélni rabbi Ezékiel tudós fejtegetéseit. De itt még nem állt meg. A vitába is beleszólt. Az ellenvetései pedig nem holmi csip-csup dolgok voltak, hanem egy kutató agy mélységes meglátásai. Rabbi Ezékielnek kemény munkába került a szellemi civódásban Simeon fölé kerekedni, de az is előfordult, hogy a magáéval szemben tanítványa igazát volt kénytelen elismerni.

Nem is maradt ezután már sokáig Berényben Simeon. Egy napon csak eltűnt és véle tűnt el hűséges társa a kis hajlott hátú Lutvák. Hova ment, merre vitte sorsa, senki sem tudta megmondani, csak egy valaki, aki hébehóba hírt is kapott tőle, vagy gyűrött, rongyolt levelet, kóbor ojrachoktól, az országutak bús vándorainak kezéből.

Telt-múlt az idő, hónapok után évek hanyatlottak sorban önásta sírjukba, a berényiek között volt

is, meg nem is, aki emlékezett még az eltűnt Simeonra. Nagyobb dolgok mozgatták akkor az emberiséget és tartották ébren a képzeletet. Forrott a föld, mint izzó katlan. A Franciaországból kiindult hármasszemes feszegette börtöne ajtait, míg másrésztől a reakció igyekezett elnémitani a szabadjára eresztett indulatokat. Szószékekről meg piaci emelvényekről hangzottak felváltva az egymásnak ellentmondó igazságok és a börtönök benépesedtek a népjogok jobb sorsra méltó apostolaival.

A csertői maggid községről községre vándorolt udvartartásnak is beillő nagyszámú kíséretével és hatalmas beszédeivel megfogta a lelkeket. Am a csertői maggid nem jogokat prédikált, hanem lemondást, az ember boldogulását a vallásban való megalázkodásban látta és megvetésében a földi hívságoknak. Úgy beszélt ez az ember lángoló szavakkal, mint egy próféta Napkelet regés világából. Hatalmas alakja már eleve lenyűgözte a hallgatót, szavai pedig isteni kinyilatkozásként ömlöttek a szívekbe. Híre óriás léptekkel haladt előtte és a berényiek négy hétig várták izgatottan a jövetelét.

Bizony aligha ismerték volna fel Simeont a nagy férfiúban, ha nem látják vala oldalán a hű Lutvákot, akin hat elmúlt kemény esztendő sem másított immár semmit, és aki mint gabbe és főbizalmiember haladt alázatosan volt tanítványa és társa oldalán.

A csertői maggid pedig elvitte magával a szép Leát, régtől fogva titkos jegyesét.

Dániel uram szomorúan tengett-lengett egy ideig az üres viszhangos szobákban, mikor pedig már nagyon elúnta magát a bús elhagyottságban, Csertőre költözött leányához.

Minkovszky (Warschau): Der Fischmarkt

Minkovszky (Versó): Halas-piac

Csakhogy rosszul számított. Csertőn egyre kísértett az elhagyott vidék, a Kakukhegy sötét orma, amely körül oly édesen, sejtelmesen bűg az erdő orgonája a szél keze nyomán; az elhagyott kúria is meg-megjelent álmaiban az éjszaka csöndes óráiban és mindegyre hívták, hívogatták a berényi néma, alvó utcák, ahol olyan jól esett végigsétálni forró nyári napok hűvös alkonyán.

A multak emlékein merengő lelke sehol sem tudott megnyugodni. Hol Berényben volt, hol meg Csertőn, amíg el nem ment oda, ahol az ostoba szív már nem kívánczik mindig vissza az elhagyott után.

De a megátalkodott Haller oda is követte, itthagyván kedves, mindennél jobban szeretett pipáit s azóta valahol az égi magasságokban vitáznak tán a derék férfiak a tilalmas és megengedett fölött.

JUHÁSZ ÁRPÁD: PÉNTEKI GYERTYÁK

Úgy lobogtok, mint csepp szívek,
Hervadt leányok szívei,
Kiknek néha rózsát viszek.

A fényetek oly lengeteg,
Mint a pusztában éjszaka
Az áprilisi szent jelek.

A lángotok oly szomorú,
Mint a temetési menet,
Vagy koporsón a koszorú.

Úgy remegtek, mint könnyű fák,
Mikor az erdőn jön a szél
És lassan hintázza magát.

S a fájdalmatok oly nehéz,
Hogy folyton azt hiszem, ó jaj!
Valaki a szívembe néz.

JUHÁSZ ÁRPÁD: HA

Ha este lesz, ne ülj a kapuban,
a házunk fején szürke hamu van,

Ha süt a hold és csillagos a menny,
ablaktalan, sötét szobába menj

s ujjaiddal öleld a zongorát.
(A hangok lágyan úszó gondolák.)

Ha levelet írsz, ülj az ablakodba,
szíved könnyítse őszi szelek fodra.

Ha sírsz, a lámpát oltsd el sebesen,
ne fájjon fénye égő sebe sem.

Este sohase ülj a kapuban.
A házunk fején gyász hamuja van.

LUKÁCS ZOLTÁN: „JIZKOR...”¹

— Könyv a szentföldi mártirokról. —

magyar zsidóság zöme alig tudja, hogy a nyugati országok zsidó dolgozó tömegei mily nagy munkát végeznek a zsidóság jövője érdekében. Csak nagyrítván jutnak el ezekből a nagy mozgalmakból kis hullámok hozzánk, melyek kissé megfodrozzák a közöny csendes vizét, hogy aztán annál nagyobb legyen utána a csend és nyugalom. Ez a könyv is jele e nagy eruptív mozgalmaknak, melyek távoli nyugaton pezsgésbe hozzák a zsidó százezrek véréét. „Jizkor” a címe a könyvnek, mely tavaly jelent meg New-Yorkban zsidó nyelven, „az Izrael országában elesett őrszemek és munkások emlékére”, amint

¹ *Jiskor*. Ein Buch des Gedenkens an gefallene Wächter und Arbeiter im Lande Israel. Mit einem Geleitwort von Martin Buber. Jüdischer Verlag, Berlin 1918. Preis geb. 6 Mk. 50 Pf. Porto 40 Pf.

Meir Chasanowitsch elesett palesztinai sómer. (A Jizkorból)

A palesztinai zsidó kolóniák védelmében elesett sómerek. (A Jüdischer Verlag „Jizkor” című könyvéből)

a címlap mondja. Emlékkövet emeltek bajtársaiknak az amerikai szociálista-cionista munkások és ez az emlékkő oly rendkívüli, oly megkapó, oly gyönyörű, hogy minden zsidónak szívét fájdalmas öröm kell, hogy áthassa, vére jobban lüktessen ereiben és könnyes szemmel gondoljon a zsidóság mártirjaira. A könyv páratlan a zsidó irodalomban és a zsidó nyelven megjelent művet most adták ki német nyelven.

A palesztinai zsidó munkások, kikről a könyv szól és azok a mártírok, kik áldozatai lettek a szent ügynek, a munka úttörői, a zsidóság szociális ideáljainak, a zsidóság érdekeinek zászlóvivői. Ezeket a célokat követte a palesztinai munkásság a háború előtt a „Kwutzoth” munkásszövetkezetekben és az őrszem intézményt is azért alakították meg, hogy a zsidó kolonizáció eredményeit fegyveresen megvédjék a kellemetlen szomszédoktól és a puszták vad fiaitól, kiknek megfékezéséhez az államnak sincs elég ereje. Ezek az emberek lángoló lelkesedéssel, kitartó munkával és odaadással küzdöttek és küzdenek a háború pusztító orkánjában is magasztos ideáljaikért. S ez a szent lelkesedés sarkalja az amerikai zsidó munkásságot is a háború alatt a „Hechaluz” név alatt alakult egyesületeikben. Céluk, amint azt a Clevelandban tartott kongresszuson kifejtettek, az, hogy a kolóniákon okozott károk új erővel pótoltsanak és a fiatalság nagy tömegét már ott Amerikában előkészítsék a tervszerű munkára. Ezt nagyarányú tevékenységgel igyekeznek elérni. Farmokat vesznek Kaliforniában, hogy a mezőgazdaságot megtanulják, különböző városokban „Chalucim”-csoportok alakulnak, melyek 1916. évben Bostonban gyűltek konferenciára. És ennek a mozgalomnak legszebb gyümölcse ez a könyv, melyet Jizkor néven kiadtak.

A Jizkorban hősöket találunk, de nem volnánk igazságosak, ha csak hősöket látnánk bennük, a szó mindennapi értelmében. Nem akarnak ők kiválasztottak lenni, hanem példaadásukkal másokat is lelkesíteni. És ha találunk is közöttük olyanokat, kik „a romantika serlegét akarták fenéig üríteni”, azért a zöme csak a tervszerű munka emberei, kik pusztaságot változtatnak át virágzó szántóföldekké és minden egyes kolónia a zsidó munka, a zsidó kitartás oázisa. A Jizkor-könyv egy mécses, melyet ezeknek az embereknek emlékére gyűjtöttek s talán megvilágítja a zsidóság jövőjének bizonytalanságát... És azok az arcok, melyek e lapokról tekintenek felénk, mennyi mindent fejeznek ki! Itt egymás mellé kerültek a vad kaukázusi zsidó és a „dreamers of the ghetto”, ahogy Zangwill mondja: a gettó álmodozói, kik sápadt arccal, de fanatikusan izzó szemekkel mennek ki őseik földjére, hogy ott a benszülött keleti zsidóval erejük megfeszítésével dolgozzanak. Jizkor... a kedves halottak emléke. És a német zsidóság magasabb erkölcsi érzésére vall, hogy ezt az Amerikában gyűjtött emlékmécsset, a halott emberek könyvét, német nyelven is kiadta.

Úgy hiszem, a művelt magyar zsidóság is szívesen olvassa a könyvnek alant közölt néhány részletét, mely egy nép küzdelmes megújulásának egy-egy kedves, szomorú, de amellet biztató előjele.

„Nissanow Jeheskel sómernek mozgalmas multja volt már, mikor elérte vágyainak célját. A kaukázusi hegyekben élő zsidónak fia Nissanow és már gyermekkorában is a tatárok közt, mint „főkolompost” ismerték. Temir-Chan-Schura város askenaz zsidóinak gyermekei, mint „vad”-tól félték tőle. Anyja, ki askenáz zsidók házáinál mosónői és más házimunkát végzett, sokat

Im Schutze jüdischer Kolonien gefallene Helden. (Aus dem Buche „Jiskor“. Jüdischer Verlag, Berlin)

mesélt neki „odaátról“. Jeheskiel kezdetben atyjának segített fát vágni és földet ásni, később megszökött és szabósegédnek állott be, ami a hegyek között élő zsidók között ismeretlen foglalkozás volt. Ott sajátította el az addig előtte ismeretlen zsidó nyelvet is. Később Bakuba költözött, hol összeköttetésbe lépett a forradalmi szociálista párttal. A bakui örmény-pogrom és később a zsidók elleni Kisenewben, valamint a szociálista pártok passzív magatartása zsidó mivoltának öntudatára ébresztette és az éppen akkor alakuló poalécion párthoz csatlakozott. Majd elhatározta néhány társával együtt, hogy Palesztinába vándorolnak. Minden anyagi eszköz nélkül indultak útnak és egy évig tartott, míg Oroszországon és Galicián át barangoltak s útközben is csak azért állottak meg, hogy a továbbutazáshoz szükséges anyagiakat megszerezzék. Sok viszontagság után érkezett Nissanow Palesztinába, hol két évig földmunkás volt és megalapítója a „Hasomer“ őrcsapatnak. Lelkének egész odaadásával vállalta a veszélyes foglalkozást és Alsó-Galileának ő volt egyik legelső és legvitézesebb sómere, Zwi Becker és Awner barátai úgy ecsetelik jellemét, hogy hallgatag ember volt, de mintaképe a tettekre, rettenhetetlen gyarmatosnak. Nem tudta megérteni, mikor régibb vágású gyarmatosok elhagyták venni lovaikat a rabló beduinoktól és felháborodva mondotta a meg-raboltnak: „Lovadat elvették és te életben maradtál? Szégyeld magad!

Utoljára Memawjah kolonián dolgozott s ott érte utól tragikus végzete. A birtokot ért támadáskor agyonlőtte a támadók egyikét és akkor a megölt beduin rokonsága vérbosszút fogadott. Egyik társával utazott kocsin Jawneelbe és útjuk az egyik hírhedt rablófészek előtt vezetett

el. Keskeny serpentinúton haladtak, melynek egyik oldalán meredek hegy, tetején az arab-fészekkel és a másik oldalán feneketlen mélység volt. Egy elhibázott lépés és a kocsi utasaival együtt a mélységbe zuhanhat. A rablók elállták az utat; a fegyverek átadását követelték. A szemtelen követelésre Jeheskielnek szitok hagyta el ajkát. Revolverével a rablókra célzott és odakiáltotta társának, hogy hajtson. A meglepetés első pillanatában a támadók félreugrottak az útból, de puskáikkal lövöldözni kezdtek a kocsira. Jeheskiel több lövést adott le támadóira, de egy lövés fejét érte és holtan bukkott a kocsiba. Gyarmatostársa időközben vágóban hajtott és a legközelebbi kolonián, Beth-Ganban vette észre legnagyobb megdöbbenéssel, hogy Jeheskiel nincs többé az élők sorában...

Jeheskiel anyja, mint igazi zsidóasszonyhoz illik, két fiával követte legfiatalabb gyermekét. S mikor holtan hozták elébe fiát, már előre félt mindenki a szomorú pillanattól. A kaukázusi hegyek büszke leánya volt Jeheskiel anyja. Elébe ment a kocsinak, melyen halott fia tette meg utolsó útját. A jelenlevők alig mertek lélekezni. Az anya egy könnyet sem ejtett mások előtt és egyeilen sóhaj sem fakadt kebléből. Csak azt kérdezte, hogy megtorolta-e fia gyilkosait? S amikor azt válaszolták neki, hogy Jeheskiel többször lőtt támadóira és az egyiken súlyos sebet ejtett, felcsillogott szeme és azt mormolta ajkaival: Baruch hasém, baruch hasém.

A másik telepese hősiessége is megérdemli, hogy megemlékezzünk róla. Egyenesen a kiewi kormányzóságból került ki az alig tizennyolc tavaszt számláló Barsky Mose, a szabad természet gyermeke Palesztinában. A cionizmussal a szomszédos Skwiera városkában ismerkedett meg. Az első nyolc hónapot a nemzeti alap

A palesztinai zsidó kolóniák védelmében elesett sémerek. (A Jüdischer Verlag „Jizkor” című könyvéből)

jordánmenti Dagania-farmán töltötte el és anyyira megszerette új otthonát, hogy attól csak tragikus halála tudta elválasztani. Gyermekkorától kezdve munkához volt szokva, s nem volt munka, melyet nehéznek talált volna. Dolgozó-társai Dyn és Kamenecky megragadóan és élénken ecsetelik a pompás, erőteljes és életkedvtől duzzadó ifjút. Egy meleg nyári nap estéjén — amilyen csak a Jordán völgyében van — a folyóban vett üdítő fürdő után Dagania étkező-helyiségében gyűltek össze a munkások. Estebéd után kis csoportok képződtek, kik különféle szórakozással töltötték el az időt. Némelyek filozofáltak, mások meg olvastak, kicserélték gondolataikat az olvasottak felett. Az egyik sarokban kedélyes társaság került össze; s felhangzik a dal: „El jiwne hagilil...” és a többiek is rázendítenek, miközben a kanállal ütik hozzá a takust, Az egyik széleshátú, szőkehajú és kékszemű ifjú hirtelen felugrik és táncolni kezd. Jókedve a többiekre is átragad és mindnyájan táncolják a palesztinai Hora-táncot. Oly extázissal és oly emberek jókedvével, kik sokáig hordott lánctól szabadultak meg. És a vezérük Barsky Moses... Csodálatos, hogy a fiatal Barsky is úgy mint a többiek, sorra kerül már az éjjeli őrtállásra. De itt is megállja férfiasan a helyét. Egy sötét éjszaka két arab tolvajt szállít be, kiket a tőklopásánál fogott el. Ritka látvány. Két elvetemült arab és mögöttük Barsky, az egyik kezében revolver, a másikban a tolvajoktól elvett fegyverek. És más oldaláról is megismerjük Barskyt. Amikor az arabok könyörögni kezdenek, hogy engedjék el őket és adják vissza fegyvereiket, mivel az éhség kényszerítette őket a tőklopásra, Barsky a megkegyelmezés mellett van és a két tolvajt fegyvereikkel együtt elengedik...

Egy őszi délután ellovagolt Barsky Daganiából, az egyórányi távolságra levő Melhamiah koloniára, hogy az egyik betegen fekvő bajtársának orvosságot vigyen. S multak az órák, leszállott az éj és Mose még nem tért vissza. Nyugtalanokodnak és a kolonia lakói keresésére indulnak. És éjfélkor megtalálják... agyonütve a szántóföldön. Hat arab bandita orvul megtámadta, hogy elvegyék tőle lovát. Egy lövéstől megsebesült és látta, hogy a szabadulás lehetetlen. Leugrott a lóról és úgy rávágott ostorával, hogy a ló egyedül hazavágtatott. Ő pedig utolsó golyójáig küzdött és életét oly drágán adta el, ahogy csak tudta. Két arab el is esett, a másik négy azonban legyőzte és megölte. És megisméltódik Barsky atyjánál a hasonló eset, amelyet Nissanow anyjánál láttunk. Szomorodott szívű munkástársai Skwienában lakó szegény atyjának, Barsky Herznek kifejezték tegmélyebb részvétüket és ő héber nyelven írt levelében a vigasz buzdító szavaival válaszolt nekik; s kilátásba helyezte, hogy fiatalabbik fiát is Daganiába fogja küldeni...

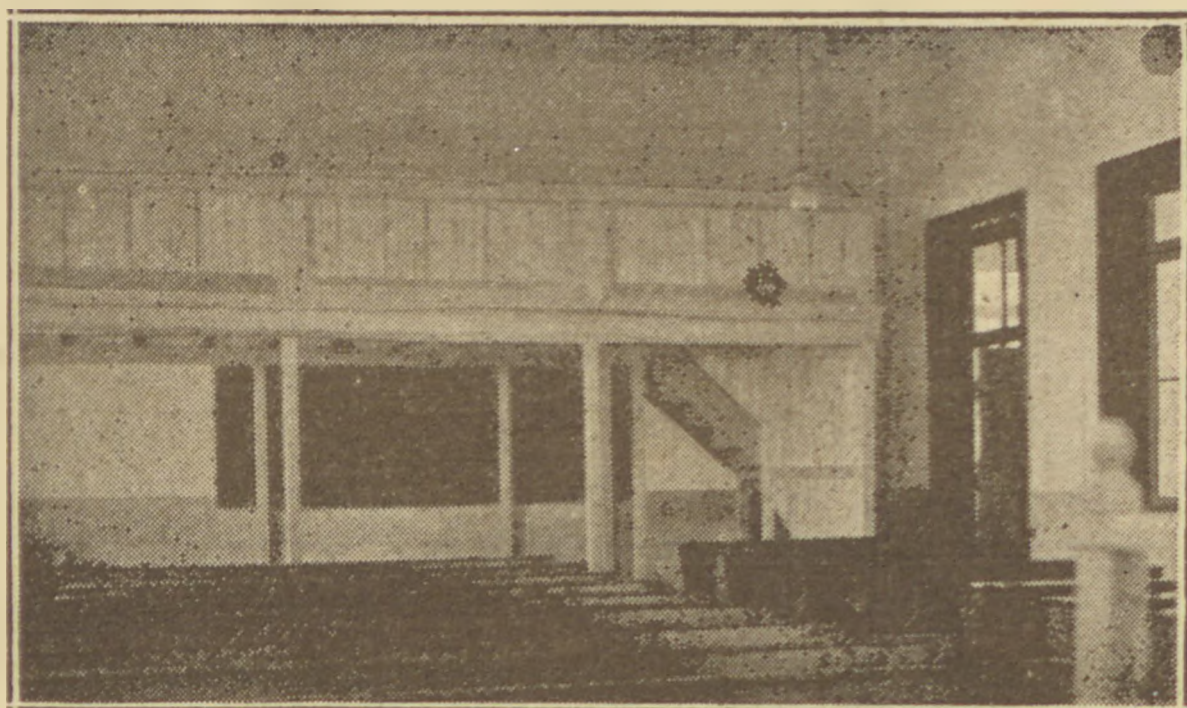
Az önfeláldozás gyönyörű példái ezek és nem régmúlt idők lovagkorának emlékei, hanem mostanában játszódnak le, nap-nap után. A Jizkor... emlékezés. Ezeknek az embereknek szebb és nemesebb emléket, mint ezt az emlékkönyvet nem emelhettek. S a Szentföldre hullott drága piros vér megöntözi a szent talajt és a szebb jövő virágai fognak kisarjadni az áldott földből.

Művészi kivitelű bekötési táblák a Mult és Jövő minden évfolyamához kapható a kiadóhivatalban. Ára portóval együtt 5 korona. A díszkiadáshoz 6 korona.

DR. KUN LAJOS: UDINÉBŐL

Benedetto Gentilio Bürgermeister von Willalta, ez a felírás olvasható annak a háznak a kapuján, melyben az egyetlen Udinében maradt zsidó család lakik. Nem csekély fáradságba került, míg sikerült felkutatnom, mert igen érthető okból — melyet ő maga mondott el később nekem — elhallgatta zsidó voltát. Az új zsidó temető nagyobb számú zsidó családot sejtetett itt és mielőtt a zsidó katonák részére templomot rendeztem be, feltétlen tudnom kellett, vajjon nincs-e itt zsidó templom is, mely újból átadható volna rendeltetésének. Annál is inkább reméltem ezt, mert kollégáktól tudom, hogy Coneglianóban és Vitorióban sértetlenül találtak igen régi zsidó templomokat. Benedetto Gentilio első alkalommal meglehetősen bizalmatlanul fogadott, bár kifejezte afölötti örömét, hogy egy „morenù“-val beszélhet. Elmondotta, hogy Udinében húsz zsidó család lakott a német-osztrák-magyar előnyomulás előtt, ezek azonban menekültek, csupán ő maradt vissza feleségével, ki magyar származású (szigetvári). Fiai az olasz hadseregben küzdenek, leányai olaszországi rokonaiknál vannak. Zsidó templom itt nincs, ünnepeken S. Danieleből (29 km Udínétől) hozattak tórákat és előimádkozókat, de egyébként hitközségi és felekezeti életet nem éltek. Az itt lakott húsz előkelő zsidó családból a legelőkelőbb a három báró Morpurgo család, a legidősebb Morpurgo Udine első polgára (állítólag kis házi zsinagógája volt, erről eddig nem volt alkalmam meggyőződni).

.. A zsidó temető nem egészen száz éves, a nagy városi temető második részének kellős közepén terül el minden válaszfal, avagy kerítés nélkül. Tíz előkelő családi sírhelyből áll (Zaccum, Morpurgo, Luzatto, Heimann, Basevi, Cagli, Hirschler, Sornaqua, Levi és Boghen) és az egyes régebbi síremlékeken is ezek a nevek olvashatók. A síremlékek igen díszesek, hosszú

Női karzat az udinei katonai zsinagógában. (Fanta igazgató felvételei)
Die Militärsynagoge in Udine

Einangang des Friedhofes zu Udine

Az udinei nagy temető bejárata

héber és olasz feliratokban vannak az elhunyt érdemei elmondva és nem egynél látható üveg alatt az urna is, mely az elégetett holttest hamuját tartalmazza. A halotthamvasztás itt erősen dívik, a nagy temetőnek, mely maga is látványosság, ez a legérdekesebb része. A héber sírfeliratok rendszeren ezzel a kifejezéssel végződnek: „ala lasamajim“ (égbe szállott) és egyeseken olasz szokás szerint az elhunyt fényképe is látható. E temető szép és modern, de zsidó szempontból sokkal érdekesebb az a zsidó temető, mely S. Danieltől mintegy tíz km-nyire egy nagy tó partján, a hegyek alján fekszik. Ez csaknem oly régi, mint az ottani zsinagóga, mely a város egy igen szűk utcájában, csaknem eldugva, a házak közé volt beépítve. Sajnos, csak volt, ma oly állapotban van, hogy nem is sejthető, milyen lehetett. Romokban hever; csupán a falakon hagyott emléktáblák, a megmaradt tóraszekrény és a földön, a romok közt vízben heverő könyvek árulják el, hogy ott zsidó templom volt. Magát a templomot tehát nem lehet leírni, de a táblák, melyeken a templom története fel van jegyezve, megmaradtak. E szerint a templomot 1400-ban két Luzatto testvér alapította, a tóraszekrényt maga az egyik Luzatto készítette, ki faesztergályos volt. Feltűnő, hogy a felirat S. Danielel Én Dánielnek nevezi, eszerint az S. = sorgente, forrást jelent, holott ma az S. = santo = szentnek olvastatik. „Santo Daniele“ ez a város neve. A könyveket csak nagy ügyel-bajjal lehetett a romok alól kiszedni, egyeseket laponkint kellett szárítgatni. Ezek között néhány a tudomány szempontjából igen értékes,¹ a legtöbb Gonarsból került S. Danielbe 200 évvel ezelőtt, amikor az ottani hitközség megszűnt létezni. Tórákat, bármily szorgalmasan kutattam, nem találtam, csak egy csonka tekercset, mely egy igen régi tóranak lehetett egy része. Később

¹ A két legértékesebb a rabbiszeminárium könyvtárának adatott át.

megtudtam, hogy a tórákat és a machzórokat egy zsidó katona segítségével az alpolgármester felesége rejtette el, ki még mai napig is a lakásán őrzi azokat.

Udinében tehát nem találtam zsidó templomot, de a helybeli technika-épületben az egyik kórház vezetősége előzékenyen hatalmas termet bocsájtott rendelkezésemre egy kisebb teremmel együtt, mely ma az itteni zsidó katonáknak nemcsak fohászokodó helye, de valóságos beszéshamidrás is, ahol naponként tanulgatnak. A kisebb terem olvasóteremül szolgál, ahová kész örömmel jönnek napi munkájuk végeztével, hogy állandóan friss héber-, magyar-, német- és zsargonnyelvű napi- és hetilapokban és zsidó folyóiratokban találjanak szellemi szórakozást. A templomban az itteni zsidó női alkalmazottak részére karzat is épült és így az egész nem „Militär-Synagoge“, de rendes templom benyomását teszi. Zsidó katonák itt nagy számban vannak, külön zsidó tisztek és orvosok, valamennyien nagy és értékes munkát végeznek, alig van közülük egy, kettő, akiknek mellén harctereken szerzett két-három kitüntetés ne volna. Az őszi nagy offenzíva alkalmával itt elesett zsidó hősök részben a közös hősök temetőjében, részben a város körüli temetőhelyeken alusszák örök álmukat. A közös „hősök temetőjé“-ben nyugszanak: Löwy Emil hdgy, Perl Lajos repülőaltiszt, Schächter Simon, Meyer Salamon, Elija Velica gyalogos közkatonák és két német-zsidó hős: Markus Wittkowski és Selig v. der Wall. Azokról, akik nem a hősök temetőjében vannak eltemetve, egyelőre nem áll módunkban névszerint megemlékezni. Az ismeretek csinos kőből faragott síremléket kapnak, a már meglévők az elesett zsidó katonák számára megállapított alakú sarkövekkel cseréltetnek ki. Signor Gentiliótól tudom, hogy előrenyomu-

Az udinei új zsidó temetőből. (Fanta igazgató felvételei)
Der neue jüdische Friedhof in Udine

Az udinei zsidó temetőhöz vezető fasor. (Fanta igazgató felvételei)
Allee vor dem jüdischen Friedhof in Udine

lásunk előtt három olasz-zsidó táborigazgató működött itt, eléggé feltűnő, hogy Militär-Synagoge felállítására nem gondoltak. Csak esetről esetre hirdettek istentiszteleteket, ilyenkor tórákat a S. Danielei templomból hoztak. Az egyik hadnagy, a másik kettő kapitányi rangban volt. Úgy látszik innen látták el az olasz Isonzo-Armee területén a zsidó táborigazgató tevékenységét.

Nem mulasztom el, hogy itt egy igen érdekes és megszívlelendő dolgot szóvá ne tegyek. Egy német-zsidó katona keresett fel, aki elmondta, hogy Frankfurtban működik egy bizottság, mely a konzervatív német-zsidó katonákat kóser konzervákkal látja el és a legelső vonalban levők is megkapják a maguk konzervjeit. A neki szánt adagok az Isr. Mil. Seelsorge in Udine címére fognak érkezni.

Vajjon nem lehetne ezt nálunk is megvalósítani? Ismerek magyar-zsidó katonákat, akik már három éve valósággal nélkülöznek, csak-hogy vallásos meggyőződésüket a rituális étkezés terén is megőrizték. Nem volna kötelességünk, hogy ezeket a derék embereket német példára kóser konzervekkel lássuk el? A zsidó katonák rituális étkezését intéző országos bizottsághoz kérdést intéztem ebben a tárgyban, óhajtandó volna, hogy a bizottság komoly megfontolás tárgyává tegye a dolgot, valósítsa meg a fronton is azt, amit otthon már részben megvalósított.

GRILLPARZER:
A TOLEDÓI ZSIDÓNŐ¹

Alfonz, a „nemes“ melléknévvel megtisztelt spanyol király hideg és szigorú nevének oldalán nem képes rátalálni a boldogságra. Meglátja és megszereti Ráheldt, a forró keleti temperamentumú zsidóleányt, akit megment a csöcselék dühétől és fiatal barátjára, Garceranra bíz.

Ketrészlet, Jobbról kerti ház, erkéllyel és ajtóval, melyhez több lépcső vezet fel. Garceran kilép az ajtón.

Garceran. Így szépszerével megszököm közülük.
A lányka szép, bár némileg bolondos,
De mert szeretni dicsőség, a dőre
A cselszövőnél is veszélyesebb.
Kerülni a bajt bölcsnek győzelem.

A király apródja jő.

Apród. Don Garceran!

Garceran. Mi szél hoz erre, Róbert?

Apród. Urunk kívánja tudni, itt van-e
Kertjében ön s a rábizott leány.

Garceran. Hogy itt vagyunk-e? Hisz parancsa —
[Eh, mit,

Ő azt kíváncsi tudni, fenn találsz-e?

Add hírül, a lány benn a házban ül,
S én künn a kertben állok. Így elég lesz.

Apród. Már ő is itt van!

Garceran. Ah, nemes király!

A király köpenybe burkolózva jő; apród el.

Király. Nos,

Még itt, barátom?

Garceran. Felséged kívánta,

Hogy csak, midőn az esthomály beáll —

Király. Úgy, úgy! de hogyha jól szemügyre
[vesszük,

Tanácsosabb lesz délután utazni —

Mondják, merész vagy —

Garceran. Arra gondol ön —

Király. Nem másra, csakhogy szót fogadsz
[uradnak,

Ki biztosítani vágyik azt, amit véd.

De hát szokás az élet mestere,

S az akarásra néha kényszer űz.

Most menj tehát. S a lányka mit művel?

Garceran. Mértéktelen volt a sírás először,
De példaszó, hogy minden bú megenyhül,

S e szó bevált. Az első rémületre

Vidám kedély és tréfa visszatért.

Csak ekkor ötlött a bútor szemükbe,

Megbámulák a csillogó tapétát,

¹ Gáspár Endre lefordította Grillparzer híres spanyol drámáját, mely nálunk kevésbé ismeretes. A fordításból, mely a pozsonyi színházban előadásra is került, közöljük a dráma egész cselekményét összefoglaló legérdekesebb részleteket.

A függönyökről méretet csináltak,
Berendezkedtek s most nyugodtan ülnek.
Király. S ő nem kíván-e otthon lenni már?
Garceran. Majd úgy tűnik fel, majd újra máskép.
De könnyű szív nem retteg a jövőtől.

Király. Te sem mulasztád persze el, beszéded
Horgát kivetni rá, szokás szerint.

Hogyan fogadta?

Garceran. Kedvezően, uram.

Király. Hazudsz! — Te boldog vagy valóban,
[ember!

Dalos madárként szállsz a tiszta légtérben,

Hol friss gyümölcs int, ráereszkedel

S egy pillantásra megleled helyed.

En trónon ülök, egy szóm remegést szül;

De hogyha első ízben állanék

Egy nő elébe, én magam remegnék.

Hogy kezded? Oktass engem egy kevésbé,

Újonc maradtam én az ily ügyekben

S felnőtt gyerekekhez módfelett hasonló.

Sóhajtsz-e néha?

Garceran. Fúj, ez ósdias!

Király. Hát rákacsintasz? Gúnár úrfi bámul,

És Lúd kisasszony visszanéz. Nem úgy?

Avagy kezvedbe véve kobzod, az

Erkély elé állsz, mint, teszem fel, én most,

S bús dalba kezdesz, melyre a fehér hold,

E vén kerítő, néz a fákon át,

És száz virágból ömlik édes illat,

Amíg hőn várt pillanat nem int,

S az apa, testvér — néha még a férj is —

Elmegy hazulról, más utakra tér,

És a komorna sűg füledbe: Csitt!

Belépsz, kezvedhez egy meleg kacsó

Símul, s kalauzol át a folyosókon,

Mik zordonak s a végtelenbe nyúlón

Vágyra tüzelnek, mígnem ámbraillat

S a réseken kitóduló fehér fény

Jelzik, hogy édes célod el van érve.

Az ajtó tárul és a gyertyafényben,

Testét sötéllő bársonyon nyugosztva,

Gyöngysorral ékes karjait kitarva,

Ül visszacsukló fővel, ifjú széped,

Szögfürtjeit — nem, szebb a fekete! —

Hollóhajának éjjelét — s a többi! —

Lásd, Garceran, én kész vagyok tanulni

S így egyremegy: keresztény, mór — zsidónő!

Garceran. Ki a határon küzd, igényt emelhet

Egy mór leányra, ámde egy zsidónő —

Király. No még csak az kell, hogy te játszód a
[finnyást.

Fogadni mernék, hogyha fenn a lány

Csak rád kacsintott volna, már tüzelnél.

E faj nekem sem kedves, ámde biztos,

Hogy ami torz van rajta, a mi művünk,

Lábát levágtuk s szidjuk őt, ha sántít.

S van valamelyes nagyság, Garceran,

A kóbor pásztornépek e fájában:

Bennünket e kor szült, de a teremtés

Korába nyúlnak vissza ők, mikor

Ember gyanánt járt Isten e világon,
 Angyalkövetség ment az ősatyákhoz
 S jog és igazság volt az Úr maga.
 A szép mesék, a híradás Kainról,
 Ábelről és a szende Rebekáról
 És Jákobról, ki Ráchelért cseléd lett —
 E lány mi névre hallgat?
 Garceran. Elfeledtem.

Király. Ej!

Ahasvérről, ki jogarát kinyújtá
 Eszter fölé, ki bár zsidó leány volt,
 Királyi nő lett s őre nemzetének.
 Mozlim, keresztény egyaránt ez első,
 Ósrégi fajból vallja származását
 S az kétkedik bennünk, mi benne nem.
 S ha Ézsauként eljátszá jogát;
 Mi tízszer öljük meg naponta Istent
 Gaztetteinkkel, gyöngeségeinkkel
 S e nép egyízben tette meg csupán.
 — De most gyerünk, vagy menj te csak velük,
 Kísérd el őket s véd eszedbe házuk.
 Egyszer talán, ha gond emészti lelkem,
 Hálájukon felfrissülök lakukban.

II.

A királyt, aki neje kívül sohasem ismert nőt, Ráchel iránti szenvedélye annyira elragadja, hogy már támadástól fenyegetett országáról teljesen megfeledkezve, Retiro várába vonul vele. Mikor megtudja, hogy a királyné és az előkelők előlotti elkeseredésükben országgyűlést hívtak össze, visszatér, de épp ezáltal szolgáltatja ki Ráchelt a csöcselék bosszújának, mely megöli őt s csak atyját, Izsákot és nővérét, Esztert kíméli meg

Terem a retiroi várban. — Éjszaka.

Hangok kívülről.

Elég! — A jelszó elhangzott! Nyeregbe!

(A hangok eltávolodnak. Szünet, majd az öreg Izsák jő.)

Izsák. Nincsenek itt már? Semmi zaj, — De
 [mégis!]

Nem, újra semmi. Etbujtam, mikor
 Várunk haramja-módra átmotozták.
 Ott benn feküdtem összekuporodva
 S egy takaró volt pajzsom és tetőm.
 De most hová? — A pénzt, amit kerestem,
 Nemrég elástam volt a kerti útnál,
 Ezt elhozom, ha véget ér a hűhó.
 Hol itt az ajtó? Hol lehetne szöknöm?

Eszter a baloldali ajtóból kilép.

Izsák. Ó, jaj, ki jó?

Eszter. Ön az?

Izsák. Te jössz-e, Ráchel?

Eszter. Hogy gondolod? Ráchel? Nevem csak
 [Eszter.]

Izsák. Miért e „csak”? Te egyetlen leányom,
 Egyetlen, mert jó.

Eszter. Szebb, ha megcseréled:

Jó, mert egyetlen. Mit se tudsz-e hát

A támadásról, mely ma érte várunk
 S arról, hogy e bős rombolás kinek szólt?
Izsák. Mit sem tudok, de tudni sem kívánok,
 Ráchel odébb állt, élte nincs veszélyben.
 Hja, ő okos. Apáim Istene,
 Miért kísérsz engem, agg hívődet
 Ön-gyermekemnek szájából beszélve?
 Úgysem hiszem, mit mond. Nem én. Soha!

(Fejét lehajtva, egy székre rogy.)

Eszter. Légy hát erős a gyáva rettegésben,
 De hadd beszéljem el, mi voltam én.
 Mikor betörtök s álmomat lerázva,
 A legkisebb, legtávolibb szobába
 Nővéremet megvédni besiettem,
 Egy rémítő kéz sujt le homlokomra
 És földre dob. S én gyáva, aki voltam,
 Önkívületbe estem, amikor
 Meghalni kellett volna hugomért,
 Vagy véle együtt veszni legalább.
 Utóbb magamhoz tértem, ah, de későn
 S élesztgetésem mindhiába volt.
 Ekkor zokogtam csak, hajam cibálva:
 Ez a valódi női gyávaság.

Izsák. Fűt, fát beszélnek. Nem hiszek nekik.

Eszter. Bocsásd a széket, hagyj leülnöm, agg,
 Alélni érzem tagjaim s erőm,
 Most itt leszek, mint ő az éjszakában.
 Tán érdemesnek tartja valaki
 A megkopasztott tarlót lánggra gyujtani,
 Jő s végez avval, ami hátra van még.

Izsák (a földön).

Nem, nem, velem nem. Hallga! Egy jön is már.

Nem, többen! Övj meg, hozzád menekülök.

Eszter. Megvédem önt, mint anyja; második
 Gyermekkorát megvédem ősz atyámnak.
 S gyermektelen fog a halálba menni,
 Én megelőzőm hugomat követve.

A középajtóban megjelenik a király apródjával, aki fáklyát hoz.

Király. Folytassam utam? Vagy beérjem avval,
 Mit látatlanban is tudok, vagy érzek?
 Az összerombolt, üszkös, puszta vár
 Minden zúgából így kiált felém:
 Késő! a szörnyű tettet elkövették!
 Akaszd be most e vasgyűrűbe fáklyád
 S menj a faluba, hívd elő lakóit
 S a lehetőség-adta fegyverekkel
 Rendeld a várba őket. Én, ha virrad
 A regg, írásban gyűjtöm össze népem,
 A küzdelem s a munka fiait,
 Hogy élükön bejárjam e hazát
 És várait földüljam a nagyoknak,
 Kik félig szolgák, félig kiskirályok,
 Szolgák maguknak és urak nekem,
 Alattvalók és fejedelmek; úgy van!
 Letiprom én e viperák fáját,
 Melynél csak a vér érdem: a magáé
 S az ellené, mit kardja ont a harcban.

Hagyd itt a fáklyát s menj! Magamra hagyva
Kiköltöm itt a bosszú fajzatát.

(Az apród elmegy. Király előbbre jő.)

Mi mozdul ott? Van még a sírban élet?
Felelj!

Izsák. Kegyelmezz, jó gonosztevő.

Nagylelkű gyilkos!

Király. Agg, te vagy? Ne juttasd
Eszembe, hogy te hoztad őt a világra,
Még elmosódnék bennem égi képe.
S ott nemde Eszter ül?

Eszter. Igen, király.

Király. És végbement-e?

Eszter. Végbe.

Király. Rögtön érzém,

Mihely beléptem. Hagyjuk a panaszt hát.
Megtelt a serleg; mit ezentúl öntünk,
Szélén csurog le s benn a méreg enyhül.
En őt, míg élt, elhagyni készülődtem.

Most, hogy halott, ő nem hagy engem el
S a kép, mely itt függ keblemen, befúrja
Magát, szívembe verve gyökerét.

Nem én valék-e az, ki őt megölte?

Ha nem vagyok, még most is enyelegne,
Önönmagának s másnak öröme.

Talán — de mégsem! Ez nem eshetett meg!

Az ő kezét nem érinthette más,
Ajakára más ajk nem tapadhatott,
Sem nyers kar — A király sajátja volt ő,
Még meg sem láttam, már egyek valánk:
A báj hatalma és a koronáé.

Izsák. Ráchelről szól így?

Eszter. Róla, gyermekedről!

Bárhogy nagyítja bűnk a veszteséget,
Mégis kimondom: túlbecsüli őt!

Király. Hiszed? Tudd meg hát: minden ember
[árnyék,

En is, te is s ki csak van a világon;
Mert hogyha jó vagy, így tanultad egykor
S ha én vitéz: nem láttam én se máskép.

Ha némely ember kész a gyilkolásra,
Nagyapja is kész volt reá, ha kellett.

Egy szüntelen visszhang a földi lét
S csupán a magból nőhet újra mag.

De ő, ha torz is, maga a való volt,
Mindazt, amit tett önnön Énje tette,
Váratlanul, feltörve, példa nélkül.

Őt látva, tudtam meg, hogy én is élek,

S únt napjaimnak tömkelegje közt
Ő volt a lényeg és a forma nékem.

Mondják, a pásztor, ki Arábiának
Sivatagán megy, küzködik soká,

Izzó fején a déli nap hevével

S váratlanul egy dús vidékre bukkan,

Mit a haboknak árja zúg körül,

Ahol virág nyit, árnyas a fa lombja,

Édes lehellet ömlik a füvekből

S az ég alatt új éggé boltozódik;

Bár a csalitban a kigyó közel

Az Uz-völgyben elesett zsidó honvédek sírján. (Weisz Henrik tábori rabbi)
Jüdische Heldengräber im Uz-Tale

S egy vad, kit égő szomszúsága űz,
A hús pataknak útját megtalálta,
Ujjongva látja mégis a zarándok,
Mohó ajakkal issza a vizet
És a buján nőtt gyepre ráterül.

— Úgy van, buján nőtt! Meg kell látnom őt,
A szűz tagoknak idomát, az ajkat,
Mely levegőt szítt, életet lehelt ki
S mely mindörökre elnémulva most,
Vádol, hogy ily rossz őrizője voltam,

Eszter. Ne tedd, uram! Mi végbement, azon már
Úgysem segíthetsz. Hagyd a gyászt nekünk,
De nemzeteddel nem szabad szakítnod.

Király. Nem úgy! Maradj te! Elkísér az úton
E fáklya, mely, mint jómagam, tüzel
S mely önmagát és mást emésztve fénylik.
Nem ott van a legtávolibb szobában,
Hol egykor —?

Eszter. Ott volt, ott van, ott marad.

Király. Úgy képelem, vért látok utamon.
A vérnek útja ez. Mily iszonyú éj!

(El a baloldali ajtón.)

Izsák. Sötétben ülünk.

Eszter. Ó, igen, sötétben,
A gyász, a balsors rémes éjjelében.
De künn derül az ég. Az ablakig
Elvonszolom még tagjaim talán.

(Kinyitja az ablakot. A hajnal fénye beözönlik a szobába.)

A királyra a megölt Ráchel látása egészen más hatással
van, mint remélte. Gyermeké, neje és birodalma jut eszébe
és ellenségeivel megbékülve ismét a büszke spanyol
király, ámbár szívéből sohasem fogja elűzhetni a toledói
zsidónő emlékét.

MANDEL BERNÁT: ZSIDÓ KÖNYVEK

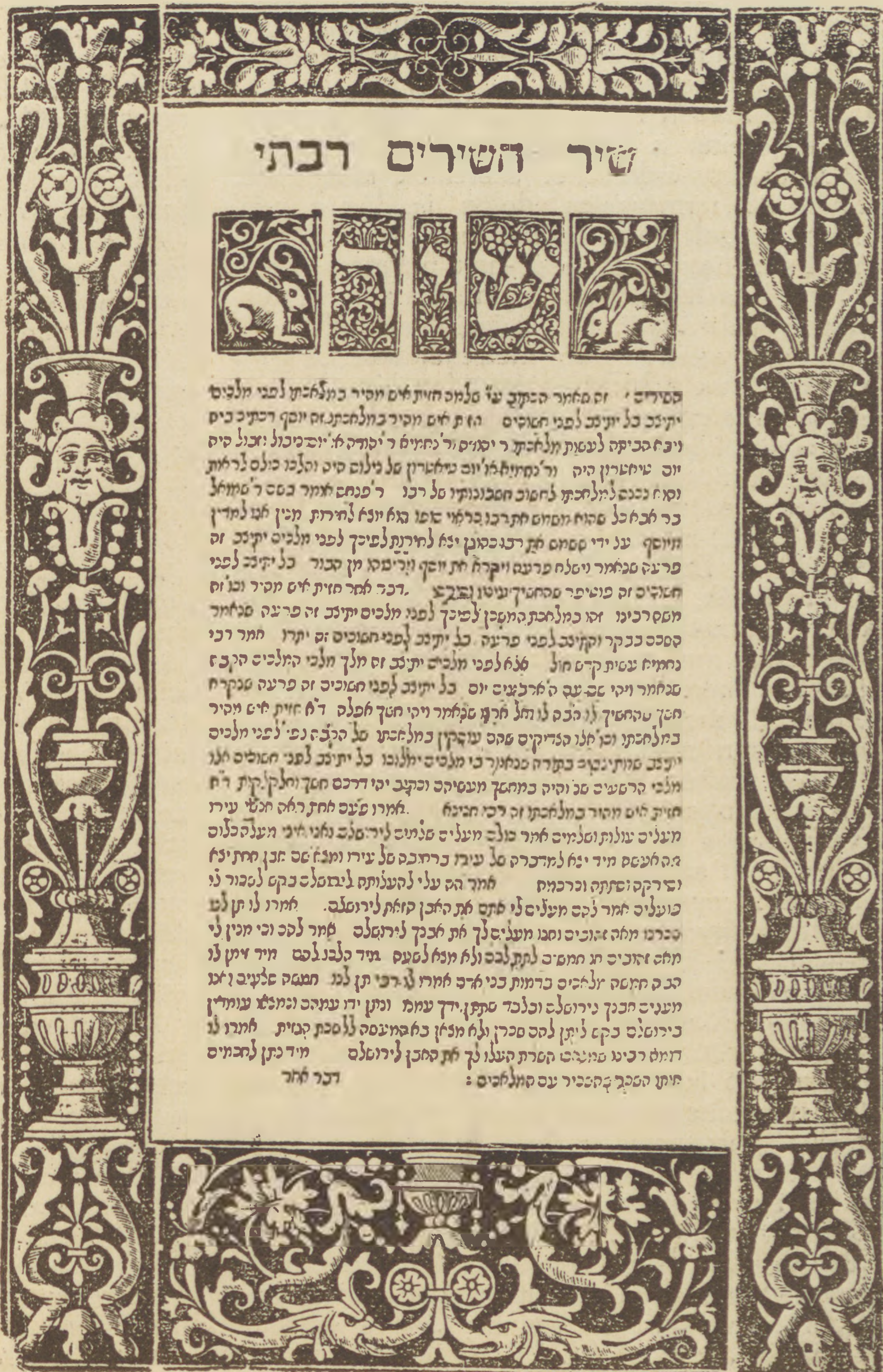
bécsi zsidó községnek, éppúgy, mint a pestinek, nemcsak nagylelkű emberbaráti tagjai voltak mindig, hanem kiváló mecénásai is, kik nagyszerű kultúrintézeteket teremtettek az osztrák fővárosban. Gutt-

mann báró megalapozta Bécsben az ausztriai rabbiszemináriumot és hitoktatói képzőintézet is csak nem rég keletkezett ott egy szerény és bőkezű filantróp támogatásával. Néhai Stiaszny építész nagy pénz- és időáldozattal megteremtette a gyönyörű szép és tanulságos bécsi zsidó múzeumot; egy másik előjárósági tag, a háború első évében elhalt Salo Cohn, grandseigneurial nemes érzéssel és bőkezűséggel két híres héber könyvtárt vásárolt saját pénzén és nobilis módon odaajándékozta azokat a bécsi zsidó hitközségnek az addig még csak nagyon szerény könyvtára számára, miáltal szinte világhírűvé tette azt.

1896-ban megvette számára a haláláig Bielitzben élő Halberstamm nevű híres zsidó tudós értékes könyvtárának nagy részét és 1909-ben megszerezte és szintén odaajándékozta a szadagorai csodarábbi vejének, rabbi Nachum Friedmann könyvtárát, ki gazdag apósa házában mint magántudós csak a tudománynak élve szenvedélyesen gyűjtötte az értékes és ritka nyomtatványokat. E két ajándékszerzemény révén a bécsi zsidó községi könyvtár minőségben épp úgy mint mennyiségben nagyon meggazdagodott és számos régi kézirat és incunabulum (bölcso-, vagy ősnomtatvány) került birtokába.

Vajha a most keletkezett pesti izr. hitközségi könyvtárnak is akadna ily nemeslelkű és bőkezű kultúrbarátja, aki nevét oly dicsően és olyan kitörülhetetlenül beleírná hitközségünk történetébe, ahogy a bécsi Cohn nevét az ő községének annaleseiben megörökítette!

Két szerencsés és nagyértékű könyvtárszerzeményéről két — hozzájuk mindenképen méltó — tudományosan szerkesztett, bibliografailag és nyomdászatiilag is mintaképpül szolgálható katalógus jelent meg dr. Wachstein Bernát, a bécsi zsidó községi könyvtár tudós örétől és a „Die Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien“ című monumentális kétkötetes munka szerzőjétől, ki ezen szintén nagy erudicionális szakismerettel és lelkiismeretes pontossággal megírt köte-

Az Énekek Énekének régi illusztrált midrásoldala. Moses Soncino 1519. (Wachstein katalógusából) Midrasch zum Hohenlied. Moses Soncino 1519. Ein Blatt aus Wachsteins Katalog

tekel¹ negyevű bibliografiai elődjeinek: Neuberger, Steinschneider, Beer stbi-nek méltó utódljával mutatkozott. Nálunk Magyarországon eddig csak egy ilyen tartalmú, de épp oly derék és kongeniális munka jelent meg: néhai Kaufmann Dávid tanár hagyatékából a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárába került könyvgyűjteményének leírása dr. Weisz Miksa tudós tanár és szakfelügyelő tollából.

Wachstein két katalógusa közt most nekünk a második, a Halberstamm-féle könyvtárból származó gyarapodásnak leírása az érdekesebb rész, mert ez alkalmat ad arra, hogy ezen kötet alapján mutathatunk be egynéhány tipografiai zsenjét olvasóinknak.

Szakkörökben régen ismeretes tény, hogy hitestvéri eleink a könyvnyomdászat terjesztése körül is nagy érdemeket szereztek maguknak. Amint ez természetes dolog is. Az a nép, melyet joggal a *biblia népének*, vagy Mahomeddel „könyv birtokosa”-nak neveztek, csak örömmel és készséggel kapta fel a könyvnyomdászat találmányát, melyet őseink eleinte a „sok tollal való írásművészet”-nek mondtak. És tényleg azt látjuk a kultúrtörténet fonalán, hogy a héber irodalom révén zsidók voltak a könyvnyomdászat legbuzgóbb és leghathatósabb terjesztői, Portugáliában zsidók voltak az első könyvnyomdászok, ott Nachmanidesnek a penta-teuch-hoz írt magyarázata volt az első tipografiai termék. A Balkán-félszigeten csak zsidóknak köszönhető, hogy Gutenberg találmánya már a XV. század végén (1490) lett gyakorlatilag bevezetve, ami azonban ott csak titokban történhetett, mert II. Bajazet szultán halálbüntetés terhe alatt megtiltotta a könyvek nyomását és nyilvánosan csak 1527-ben engedte azt meg III. Achmet szultán.

Nem csoda tehát, hogy ezerszámra megy Európában a zsidó nyomdászok sora, kik a XV—XVIII. századokban könyvek kiadásával, vagy azok szedésével foglalkoztak; köztük van néhány magyarországi zsidó is, úgy mint a *budai Petachja*, ki 1586—92-ben Prágában volt nyomdász, a *budai Benjamin Zeév* (szintén Prágában 1689) és a *Kismartoni Menachem* (Prága, 1705).

Sokkal feltűnőbb és olvasónőinknek bizonyára érdekesebb is az, hogy a XV—XVIII. századbeli nyomdászok közt *nőket* és *leányokat* is találunk, nevezetesen *Lévi Bella* (Prága), *Ella* és *Gela* nővérek, egy zsidó vallásra tért nikolsburgi keresztény nyomdász leányai, kik közül Ella egy 1699-ben, Wilmersdorfban megjelent talmudkiadás körül segédkezett és a munka végén magát „Nida”-nak nevezvén, az évszámot e bibliai mondással fejezi ki: „Nő környékezi a férfiút” (Jeremiás 31, 21), Gela nővére pedig

¹ Bibliothek der israelitischen Kultusgemeinde Wien. Katalog der Salo Cohn'schen Schenkungen von Dr. Bernhard Wachstein I. Wien 1911 II. Wien 1914.

egy 1710-ben, Hallében nyomott imakönyv végén így mutatja be magát, mint szedőnő:

Ezen új szép imát, elejétől végig,
 Én, Gela, szedtem ki utolsó betűig.
 Atyám Mózes nyomdász, fia Abrahámnak;
 Anyám, Freude, leánya volt Kohn Izraelnak.
 Testvéreim száma tíz — tartsa Isten őket!
 Én kis leány vagyok még, ki nem élt még tíz évet.
 Ne csodáljátok, hogy így kell már dolgoznom,
 Izrael leánya rég szenved, fájdalom. stb.

(L. Kayserling, Zsidó Nők, ford. Reismann Mária I. 188. l.)

Egy másik Ella (bath Chajim) Lublinban volt a XVI. században héber szedőnő. Wilmersdorfban, ahol a XVII. században híres héber nyomda volt, szintén egy nővérpár: *Jüdel's Rebeka* és *Reichel*, élt 1677 körül, mint nyomdászleányok; ugyanott dolgozott 1727-ben *Schlenker Viola* Fürthből; a prágai héber nyomdában voltak alkalmazva *Fisel Róza* Krakóból (1586) és *Sara bath Jakob* (1605—15).

A zsidó nők közül a legnagyobb érdemet a héber könyvnyomdászat körül *Don József, a zsidó naxosi herceg felesége: Reyna* hercegnő szerezte, ki mint özvegyasszony, konstantinápolyi Belveder nevű palotájában héber könyvnyomdát rendezett be, melyet később Kuru Tseszme nevű faluba tétetett át. Mindakét helyen 1579—1598-ban igen érdekes héber nyomtatványok jelentek meg, melyek közül vagy öt darab került néhai Kohn Solo nagylelkűsége révén a bécsi zsidó községi könyvtárba is.

A Wachstein katalógusának második részében bemutatott tipografiai facsimilék világosan szemléltetik nekünk, hogy a héber könyvnyomdászat már feltalálásának első éveiben magas színvonalon állott, legalább olyanon, minőn az általános nyomdászat volt és ami ez ősnymtatványok nagy részét művészeti szempontból még érdekesebbé teszi, az azon jelenség, hogy azok úgy mint az illuminált pergamentkéziratok, szintén igen csinos művészi fametszetekkel vannak illusztrálva. Sok ily fametszet zsidó mester kezéből került ki, sőt a zsidó nyomdászok között is volt sok fametsző, kik a címlapok és a kezdőbetűk illusztrálására eleinte a kézirati díszítési rajzokat használták mintául.

A XVI. század elején Velencében élő jóhírű arcképfestőnek: *Moses dal Castelazzo*-nak gyermekei is fametszők voltak, kik apjukkal együtt a velencei köztársaság tanácsától engedélyt kaptak egy képes pentateuch kiadására.

Wachstein katalógusa alapján itt bemutatott ősnymdászati könyvdíszítésekből látjuk, hogy a XV. század végén és a XVI. század elején a héber nyomdákban részint keleti stílusi, részint pedig reneszánsz-korbéli könyvdíszítéseket használtak. Az Exodus-könyv és a Kad-hakemach címlapjain perzsa, a Siráh díszkeretében szintén keleti filigrán rajzokat látunk. A római ritusi machzor-kiadásban (1485—86) látható szédertárajzon és a Sir-hasirim címlapján látható nemes-

stílusi diszítéseken reneszánsz-beli motívumok ismerhetők fel.

Rendkívül érdekes általános kultúr- és irodalomtörténeti szempontból a Masal hakadmoni című állatmeséket és parabolákat tartalmazó, 1505-ben, a híres Soncino Gerson által kiadott könyvnek címlapja, melyen egy tornyos kaputól jobbra és balra nem éppen decensnek mondható két meztelen alakot és a szöveg közt 76 állatrajzot látunk. Ezen gördülékeny verses héber nyelven írt mulattató világi könyv: „Reynke de Vos, Lübeck 1498” után jelent meg Olaszországban, még pedig amannál sokkal jobb és eleve-nebb rajzokkal.

*Hierher Freund Salai!
 Vielce dank für „Mittel ei
 jovo” loh frue mich jeh
 mit dem Salaitonia Frühling
 der Wunderwelt ist!
 Herzliche Grüsse
 Max Wastler*

E. M. Lilien, a világhírű biblia-illusztrátor a palesztinai fronton

A MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAPRÓL

Dr. Eisler Mátyás egyetemi tanár, kolozsvári főrabbitól kaptuk a következő levelet:

Kolozsvár, 1918 júl. 11.

Kedves Barátom!

Egyidejűleg küldök 1200 K-át a Magyar Zsidó Irodalmi Alapnak a következő helyi adakozóktól:

Grósz Frigyes bányaigazgató . . .	500 K
Izr. Nőegylet	200 „
Bergner Mór bőrkereskedő . . .	200 „
Dr. Szántó Zoltán borkereskedő .	200 „
Halász Jenő gyógyszerész . . .	100 „

A magam hozzájárulását arra az időre tartom fenn, amikor az Alap szervezete készen lesz s működését megkezdheti.

Nagy ideje volna már ennek. A zsidó érzés és a vallásos öntudat sok helyütt kiveszőben. Ami még megvan, jórészt merő babona, mely a legkisebb ellenhatásra szétfoszlik. A legkép-telenebb fogalmak vertek mély gyökeret a lel-kekben: hogy neológusnak lenni annyit tesz, mint bűntudat nélkül megszegni a vallás törvé-nyeit és szakítani a zsidó hagyományokkal; hogy a modern szociális gondolattal összefér-hetetlen a zsidóságban való megmaradás; hogy a zsidósághoz való hozzátartozás dokumentá-lására tökéletesen elegendő a hitközségi adó megfizetése, esetleg a sékel lerovása s így to-vább ad libitum. A zsidóság multja a legtöbbek számára hétpecséttel lezárt könyv. Zsidó iro-dalom, tudomány, kultúra ismeretlen fogalmak, sőt lehetetlen képzetek. A rabbit ügynöknek tekintik, aki a rituálitást az igénylők rende-létére, szükséglete és ízlése szerint köteles szállítani. A tanuló ifjúságot sok helyütt tudatlan és lelkiismeretlen hitoktatók nyomorítják meg. Az érdeklődő gyermeknek vagy ifjúnak nincs aki olvasmányt adna kezébe. Az iparos- és ke-reskedő-ifjúság, inasok és segédek meg éppen teljesen magukra vannak hagyva és — a vá-rosokban — többnyire már csak vékony szá-lakkal vannak a zsidó élethez fűzve.

Nem hinném, hogy túlsötét képet festettem. A fővárosban talán derűsebbnek látszanak a viszonyok, de akik így látják, csak a fölszint nézik, mert a tófenék ott is zavaros, tisztátlan és rossz illatú. Ide erős kezek, acélos karok kellenek, hogy az egész modern zsidó élet te-rületén új termőföldet hordjanak össze, ott bő-ven vessenek el magot és szorgalmasan meg-műveljék azt. Ez a föladat igen sok munkával jár, elvégzése tetemes áldozatot igényel munka-erőben és pénzben. De bármennyi munkás és költség állna is rendelkezésre, eredményesen csak úgy lehetne felhasználni, ha egységes terv és jól megfontolt irányelvek szerint igazodik a munkás és folyik a munka. Erre a célra kell megszervezni a Magyar Zsidó Irodalmi Alapot,

amelynek egészen más hivatása lenne, mint az Irodalmi Társulatnak. Az utóbbi inkább akadémikus jellegű, elsősorban irodalmi célokat szolgáló, a l'art pour l'art elvét valló intézmény. Az új szervezet ellenben az irodalom eszközeivel gyakorlati célokat követő alapítás lenne, amelynek hivatása közönséget teremteni, fogékonyságot ébreszteni, az aluvó lelkiismereteket fölrázni, a száraz csontokba élő lelket önteni, hogy egy új Izráel álljon talpra, amelyben van élet és fejlődés, van emlékezés és reménység, van összefüggése a multtal és akarata a jövőhöz. És van végül tisztánlátása a jelen bajairól, mulasztásairól és föladatairól; van elegendő erkölcsi érzéke a hibák fölismerésére és a javulás lehetőségére; van képessége sokat elfelejteni és mindent megtanulni.

Így képzelem én el magamban az Alap várható hatását és amellet nem áltatom magam azzal, hogy olyan arkánium lesz az, amely minden nehézséget megold és minden bajt megszüntet. Nem, mellette és körüle még minden meglevő és még sok létesítendő szervezetnek és intézménynek kell közreműködnie abban, hogy a zsidóság fönmaradhasson, életben maradhasson és ne csak vegetáljon abban az új világban, amely a világháború chaoszából fog keletkezni és az életnek egyelőre ismeretlen új föltételeit fogja megállapítani. Egyet azonban minden bizonyal mégis át fog venni a régi életföltételekből az új élet is: a kultúra az, a zsidóságra vonatkozással a zsidó kultúra, melylyel a zsidóság áll és bukik. Hogy minél inkább megállhasson, ebben van a tervezett Alap nagy hivatása.

Úgyis mint az Alap egyik szervezőjét szívből üdvözli régi híve
Eisler Mátyás.

Itt megjegyezzük, hogy a Magyar Zsidó Irodalmi Alap javára még a következő adományok érkeztek: dr. Prager József ügyvéd Szeged 50, Fischer Lipót vezértitkár Szeged, hős halált halt Ernő fiának emlékére 50, dr. Donath Gyula egyetemi tanár Budapest 100, Lemberger Jenő rabbi gyűjtése Gömörrozsnyó 50, Schreiber Arnoldné Budapest 8, Arányi Juliska, Weisz Jenő, Kerekes Miklós, Arányi Endre tanulók gyűjtése Pozsony 8, Lemberger Izsó rabbi Gömörrozsnyó gyűjtéséhez az alábbiak járultak hozzá: Rothmann Gyula 12, Reichmann Ernő 11, Glatter József 2, Lemberger Győző 2, Lönl Sándor 2, Markovits József 1, Ungár László 1, Herskovics Sándor 1, Löwinger Zoltán 1, Schäffer Gyula 1, Guttman Miklós 1, Kohn Jenő 1, Kraner Imre 1, Janovitz Béla 1, Schlesinger Zoltán 1, Fischer Gyula 1, Rosenblüth Ernő 1, Tyroler György 1, Szántó Géza 1, Lisszauer Ödön 1, Steiner László 1, Singer Béla 1, Rosenblüth Miklós 1, Reichmann Pál 1, Reinicz Zoltán 1, Glücksthal Jenő 1, Schreiber Arnoldné, Budapest 8 koronát küldött be.

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő példányait és az év végén hatalmas albumunk lesz. Bekötési tábla 5 kor.

SZAMOSI LAJOS: KALEIDOSZKÓP

— Töredékek az életem margójáról. —

alán két éve. Talán kétezer. Az idő néha elvesz a tudat alá és a lélek valahova messze kapcsolódik; messze... nem tudom hová, de szép színek vannak ott és várnak emlékek, szomorúak és szépek, bánatosan finomak.

Most is: min állok én: a föld ez, vagy régi álmaim sírja? Vagy elmúlt valóságok? Már nem tudom.

Egy drága lény lányos silhouetteje verődik vissza lelkem gyászpompás falán... Honnan?

A Mult homályba mult sugarai vetítik, vagy leszünk még együtt valahol és a jövődő tőri át az idő titokba burkolt fátyolát?...

Vagy az egész kép nem egyéb, csak fény és árnyék? És szín és forma és az élet... az egész csak játék?!...

Meredő szemekkel nézem a képet, az ő képét ott a lelkem falán és a szürke ködben egy percre átsuhan az élet. Az én életem. A régi. (Jaj, milyen messze van már tőlem.)

Színorgiák villannak át. És micsoda pompák! Micsoda szépségei az érzésformáknak!

Halk zenekarok játszottak akkor bennem, (hol vagyok, hogy ismét hallom?!) melódiák csendültek százhúrú hárfákon, olyan szédületes mélységekben, olyan végtelen csöndesen, hogy már messze túlharsogták a külső élet robbanó zsiyaját.

És az örök szépség kútjának peremén állva, kéz a kézben kortyolva ittuk a felfakadó forrás mámorborát.

És egyszer egy téli reggel — a plafonon ingó árnyak játszadoztak éppen — betoppant hozzánk a Halál... És szép vigyázva karonfogta őt...

Istenem...

Meredő szemekkel nézem a képet — az ő képét ott a lelkem falán — mosolygó arcán a bánat árnya játszik, opálos szemében — most már biztosan tudom — mindig a halál várása lakott...

Hallatlan kábulatok jártak akkor és az egész olyan volt, mint egy rossz álmódás.

Megfakultak a színek, a hárfák húrjai rozsdázva pattantak, nem volt már muzsika és semmi... a lelkemre ráült a köd... a szürkeség... a gyász...

Hová tűnik innen minden? Miért jön, ami elmegy? És az a vérpiros virág ott az asztalon miért hervad?!

És a hosszú úton mennyi árnyék!...

Vagy az egész csak játék?...

Az apám. Hatalmas termete százrét görnyedve roskadt a tovaszálló élet terhétől.

És mentünk.

Messzi a város zajától sírrá sebeztek a földet.

És az apám ráhajolt a koporsóra, hogy ősi ritus szerint megáldaná az ő életéből szakadt, immáron halott életet...

A szívemből vérkönnyek szívárogtak: Arcát keresztül-kasul barázdálta a végzet, amely végig kergette hosszú útján. Ő már mögötte van magának a múltban; mi voltunk két szeme a jövőbe és előre már csak rajtunk keresztül nézhetett... és most az egyik szeme örökre elveszett...

Ha számot vet: mi szám marad neki?

Véletlenség: ...ez az élet?! És minden élet ez? És az élet fűszere mindig fájdalom?

És ha az élet végén felmerül a nagy kérdés: Miért, a kérdés mindig kérdés marad?

Semmi fény, csak sötét árnyék...

Vagy az egész csak játék?...

Az anyám. Az ő tűrő lelkéről mit mondjak? Ezüsthagú szavak, nemesek, aranyveretések között keresek... De a szavak csak fogalmak kifejezői és az ő lelke értékének nagyságára nincsenek fogalmaink.

Mi drága kristályá törte azt a szenvedés rettentő pörölye; és a lángot szikrázó ütések melegénél melengette megdermedt lelkemet; könnyekbe olvadt a dér, a jég és messzi múltá mosódott egynémely vérfolt, mi a szívemre hullt...

Most is: itt ül mellettem; látja; a lelkem elkapcsolódott valahová messze, túl időn és téren, nem tudom hová, ahol szép színek vannak és szomorú emlékek...

Szemére fátylat szőtt a lemondás, a bánat... tudja, hogy ő róla írok...

A testvéremről, aki elment.

Talán két éve. Talán kétezer...

SASS IRÉN: CSENDES IMÁDSÁG

Uram, te megnyitád szemem a fénynek és én most látlak téged.

Te szóltál hozzám szájon, szíven által s én feltrilláztam, mint a friss madárdal.

Ha rossz is voltam, amit úgy szerettem — a mások könnyét —, végleg elfeledtem.

Ha bántottam is néha mások csendjét, már szánom-bánom — s ők is elfeledték.

Ha hiú voltam — most eldobom tükröm s alázatosak hívnak ünnepükhön.

Ha érthetetlen éltem is Tenéked, ó, hidd el, azért hófehér e lélek,

És hiszlek Téged, töltve élek benned, — és mindenképen jó a te szerelmed —

és megfürösztt egy szent, nagy szeretet — és eltűröm benne az embereket —

és Te megnyitád szemem a fénynek — Uram, Uram, én látlak, látlak Téged!

KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

MÓZESTÓL JÉZUSIG. A jó és eleven tollú dr. Silberfeld Jakab békéscsabai rabbinak polemikus műve viseli ezt a címet. Az alkalmat dr. Szeberényi L. Zs. evang. lelkész *Mózes vagy Jézus* nevű értekezése szolgáltatta. Már ebből a bemutatásból kitalálhatja a nyájas olvasó, hogy Szeberényi dr. úr a sárgaföldig lerántotta Mózes, akitől minden egyetemes érdemet megtagadott. Silberfeld, mint előtte már annyian, kötelezve érezte magát a feleletre már azért is, mert Szeberényi ugyancsak békéscsabai lelkész és a békéscsabai zsidók igazán joggal kíváncsiak lehettek arra, mit tud az ő lelkes rabbijuk az ottan elhangzottakkal szembeállítani. A lelkes rabbi tényleg talpraesetten, hozzáértéssel és a zsidó rabbik vitatkozó stílusát előnyösen megkülönböztető finomsággal nem tudom hányadszor schwarz auf weisz igazolja, hogy a kereszténységnek egyetlen egy eredeti etikai gondolata nincsen, hogy maga az evangélium megelégszik azzal, ha a világgal a zsidó etikai világnézetet elfogadtathatóvá tenné. Jézusnak szeretet-törvénye magának Jézusnak beállítása szerint Mózesétől ered, hogy a szeretetnek az az ismert értelmezése: amit magadnak nem akarsz, másnak se tedd — a Jézus előtt élt Hillél rabbtól ered; hogy Jézusnak istenfogalma ugyancsak Jézusnak beállítása szerint Mózes istenfogalma. Hogy Mózes nem ismert zsidót, csak embert. Ő a zsidónak parancsolt, a zsidót nevelte, de több jogot soha a zsidó-

Legszebb könyvajándék

Patai József „Héber költők“

— Az I. M. I. T. kiadása —

Két hatalmas kötetben mutatja be a héber költészet legszebb gyöngyeit az első középkori héber poétától napjainkig.

I. kötet: Sámuel Hanágid, Gabirol, Ibn Ezra, Juda Halévi, Alcharizi, Manuello, Nadsara stb. stb.

II. kötet: Luzzatto, Letteris, Bialik, Gordon, Csernichovszky, Bolgár, Feuerstein stb.

Patai József műfordításai, irodalomtörténeti bevezetéssel és minden egyes héber költő életrajzával

A két kötet ára 10 korona. Díszkötésben :: 15 korona. Porto 1 korona 30 fillér ::

Megrendelhető a „Múlt és Jövő“ kiadóhivatalában: Bpest, VI., Podmaniczky-u. 6.

nak nem adott. Kimondottan benne van a bibliában, hogy *egy törvény legyen nektek és az idegenek, hogy szeresétek az idegent, is, mint tenmagatokat.* A mózesi fel-fogás minden embert Isten képmásának tart stb.

Szívesen regisztráljuk Silberfeld munkájának érdemét, de sajnálattal kell leszögeznünk azt a megállapításunkat, hogy fáj nekünk a különben meddő munkásságnak e látása. Az a szellem, melynek Szeberényi a szószólója, a keresztény türelmetlenségnek a megnyilatkozása. Ezt érvekkel megszüntetni nem lehet. Ennek csak egy panaceaája volna, ha a keresztény papság Silberfeldnek egy szellemes megjegyzését komolyan venné. Próbálják meg egyszer a keresztény pap urak és szálljanak le az elvi lóról. S ahelyett, hogy arra hivatkoznának, mennyire hirdeti a kereszténység az ellenség szeretetét, próbálják megmutatni, mennyire törődnek ők a keresztény híveikkel. Mutassák, hogy a keresztény vallás a keresztény társadalmat tudja tökéletesíteni, mutassák meg a világháború gúnykacaja között, hogy ők legalább a keresztény emberben a keresztény ember iránt tudnak szeretetet ébreszteni. Akkor talán érdemes volna a kereszténységről mint tökéletesítő intézményről beszélni, akkor majd beszélhetnénk erről, hogy Mózes-e, vagy Jézus? Amíg azonban az urak nem söpörnek a saját ajtajuk előtt, ne csodálkozzanak azon, hogy mi nem vagyunk hajlandók Jákob sátrából kiköltözködni. Nem ismerjük el a kereszténység erkölcsi illetékességét a szeretet megítélésében. Azért a szeretetért, melyet mi a kereszténységben látunk, kár volt Jézusnak a keresztfán kimulni. Higyjék el a keresztény lelkész urak, hogy Jézus után is szeretetet még mindig Mózes-től és Mózes híveitől jobban és eredményesebben lehet tanulni, mint a Jézus követőitől.

Ennek az elmondásával tartozunk magunknak és a kereszténység tudós és tudatlan védőitől annyira diszkreditált szeretetnek.

Dr. Frisch Ármin.

„KOROSZ BOTENU“. Herzog M. S. stomfai rabbi kiadta ilyen címen a hitközségben működött rabbik és tudósok életrajzát, közöttük sok jeles férfiú, mint Meir Eisenstadt, Jakob Eschkelesz, Jicchok Eisik Kalisch, Solem Ullmann, Mose Mordechaj, Baneth, Juda Léb Teltsch, Lévi Pollák, Josef Kutenplan, Eliezer Winter stb. A könyv értékes adalék a magyar zsidó történelemhez és mint ilyen kútforrásul fog szolgálni. Megrendelhető a szerzőnél: Herzog M. S. főrabbi Stomfa, Pozsony m.

„BEKÜLDÖTTÉK a következő könyveket:

Die Judenverfolgungen in Galizien und Rumänien. Rede. Gehalten von Dr. J. Klatzkin in Zürich. Preis 30 centimes. Verlag der Loge „Al Hamismar“.

Igereth cedek olamim. Toár haszocializmus beór hatóra vedath hajahaduth. Meiti David Cevi Katzburg. Mechiró 1 kor. 50 fillér. Vác. Tel Talpijoth.

Varga Hugó: Szibéria. Versek. Budapest, 1918.

Aki szereti gyermekét,

és azt kívánja, hogy el ne távolodjék a zsidóságtól, rendelje meg számára a „REMÉNY“ ifjúsági folyóiratot. Kellemes olvasmányok, szép képek. Szórakoztat és oktat. Nevel és gyönyörködtet. A legkiválóbb írók a munkatársai. A „Remény“ előfizetési díja egész évre 16 korona

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, IV., Magyar-utca 3.

SOLL HEGYRÖL

A ZSIDÓ GIMNÁZIUM ELADÁSÁRÓL adott fájdalmas hírünk, amely azóta illetékes és illetéktelen helyen csak megerősítést nyert, megdöbbentő hatást keltett országszerte. Hogy anyagi kényszer hozta felszínre a szomorú tervet, azt mindjárt magunk is konstatáltuk, aminthogy nem szorul a kuratorium fogadatlan prókátorokra abban sem, hogy alázattal védjék jóhiszeműségét, amit egyáltalán kétségbe nem vontunk. Kétségtelen azonban, hogy a magyar zsidóságnak nagy szégyene, hogy e milliárdos időkben anyagi okokból kénytelen áruba bocsátani egyetlen születendő gimnáziumát, amelyen egy negyedszázadon át nagy kínal vajudik. És cseppet sem vigasztalhat bennünket az, hogy a gyönyörűen kigondolt Lajta-Kármán-féle elite gimnázium helyett valami obskurus kis középiskolát kapunk, amely csak a zsidó szellemi proletáriátust fogja növelni, vagy esetleg gimnáziummá alakítják a polgárinak is szűk és felszereletlen iskolát és egy torzgimnázium fejében elveszítjük egyetlen zsidó polgári fiúiskolánkat, amire a fővárosban épp olyan nagy szükség van, mint a középiskolára.

Ha most négy-öt millióba kerül, amit ezelőtt 200,000 koronáért terveztek sokkal könnyebben kell és lehet most a zsidóknak négy-öt milliót előteremteni, mint 200,000 koronát a háború előtt! Ez az egyetlen megoldás, amely a zsidósághoz méltó. „Teljesen igaza van dr. Gotthardnak — írja Mészáros Gyula, vágújhelyi zsidó főreáliskola igazgatója —, nem lehet az államtól követelni, hogy zsidó középiskolákat alapítson, ez a zsidó nagytőke feladata, amelynek kötelessége, hogy kiszakítson legalább egy parcellát felekezete kulturájának javára is.“

„Mindenki tudja — írja Szilágyi Adolf a miskolci kultur-egyesület elnöke —, hogy hazai viszonyaink ugyanazon az úton haladnak, amelyen a nyugati zsidóság haladott. Hogy ez az út pedig hová vezet, mutatja Franciaország, Hollandia, Belgium stb. egykor dicsőséges zsidóságának az összes zsidóság fájáról lassanként való lesorvadása. Nem bizonyítok s nem boncolgatom a „miért“-re adható feleleteket. Talán célt érek, ha egy számra nézve hozzánk legközelebb fekvő felekezetet, illetve annak erőviszonyait a magunkéval összehasonlítom. A zsidó felekezet számaránya az utolsó 30 esztendőben tudvalevően 4'5% és 4'7% közt ingott. Az ágostai evangélikusok számaránya ugyanez időben 7'5% és 7'8% közt váltakozott. (Lélekszám 1916—17-ben 1.049,971.) Míg azonban a zsidóság számaránya a folytonos lemorzsolódás következtében lefelé menő irányt mutat, addig az említett keresztény felekezet lélekemelő fejlődését legjobban jellemezem, ha gyönyörűen haladó kultúrintézményeire mutatok. Van 1 polgári fiú- és 8 polgári leányiskolájuk, 1 leánygimnáziumuk (Kőszeg), 5 tanítóképzőjük, 15 főgimnáziumuk és 1 főreáliskolájuk, 4 jogi és hittani főiskolájuk. 1295 elemi iskolában 504 tanítóval 162,440 gyermek tanulja az alapismereteket. Ezzel szemben van nekünk 1 papképzőnk, 1 tanítóképzőnk, 1 reáliskolánk, 4 polgári iskolánk és 1 felső kereskedelmi iskolánk. 1890-ben még 566 népiskolánk is volt. Ez a szám azonban a derűre-borúra történő államosítás következtében csaknem a felére hanyatlott“.

Szomorú adatok és még szomorúbb, hogy ahelyett, hogy ezt a statisztikát javítanók, folytonosan rosszabbítjuk zsidó iskolák megszüntetésével, mintha már nem is volnánk többé „az Írás népe“, hanem csak az alkuvás és megalkuvás népe!

De még mindig reméljük, hogy a kuratorium módot fog találni arra, hogy a zsidó gimnázium eredeti grandiózus tervét ne kelljen elejtenie, hanem meg fogja valósítani az egész magyar zsidóság dicsőségére. (Secundus)

KRÓNKA ÉS SZEMLE

FELHÍVÁS!

Azokat az előfizetőket, akik a 10 koronás háborús pótdíjat még eddig be nem küldték, tisztelettel kérjük, szíveskedjenek ezt minél előbb beküldeni, hogy ezzel a lap előállításának folytonosan emelkedő horribilis költségtöbblete legalább részben fedezetet nyerjen. Akiknek pedig az előfizetése lejárt, ujítsák meg még e hó elején, mert a mai súlyos időben a teljes előfizetési díj a lap önköltségét sem fedezi és a nagy papirhiányra való tekintettel minden egyes példányt számon kell tartanunk.

MULT ÉS JÖVŐ KÉPESLEVELEZŐLAPOK. Minden évben ilyenkor, néhány héttel a nagyünnepek előtt, panaszok érkeznek olvasóinktól, hogy nincsenek magyar-zsidó levelezőlapok, amelyeket újévi és egyéb alkalmi megemlékezésekre lehetne használni. A forgalomban levő újévi képeslapok legelőbbnyire groteszk, izléstelen tákolmányok, miket a jobb izlésű ember kezébe sem vehet. Többen felvetették az eszmét, hogy a Mult és Jövő a maga gazdag, művészi anyagából készítsen a magyar zsidóság számára alkalmas képeslapokat, amelyek biblikus és zsidó témáikkal nevelőhatással is volnának. A Mult és Jövő készséggel tett eleget a felhívásnak és a háborús nagy technikai nehézségek dacára már is kibocsátott egy 50 képeslapból álló sorozatot, amelyben a legkülönbözőbb biblikus és zsidó történelmi tárgyú, művészi színvonalon álló képek vannak reprodukálva. A képeslapok festői legkiválóbb magyar és külföldi művészek, Lilien, Struck, Katona, Kóber, Rothmann, Mozart, Lakos, Glatter, Galambos, stb., tovább régi biblikus metszetek, szentföldi képek, zsidó tudósok és művészek arcképei, végül kották (Szól a kakas már, stb.).

A művészi kivitelű képeslapok nemsokára kaphatók lesznek minden szakkereskedésben, darabjának ára 24 fillér. A Mult és Jövő útján csak az egész sorozatot lehet megrendelni 12 korona előzetes beküldése mellett. A Mult és Jövő előfizetői az egész sorozatot félárban kapják, tehát az 50 darabot 6 koronáért. Porto 80 fillér.

PALESZTINA JÖVŐJÉRŐL való tanácskozásra gyűltek össze a különböző zsidó szervezetek kiküldöttjei Konstantinápolyban. A török kormány maga óhajtja a zsidóság képviselőinek véleményét megismerni, hogy palesztinai politikáját eszerint irányítsa. Természetes, hogy Palesztina szabad zsidó betelepítését minden zsidó szervezet csak helyesléssel fogadja. A „Verband Jüdischer Organisationen Deutschlands” épp azzal a célzattal alakult, hogy cionista és nem cionista zsidó szervezet egyaránt elősegíthesse azt a programot, amely Palesztina zsidó gyarmatosítását akarja megvalósítani. Amint értesülünk, a konstantinápolyi konferenciára való együtt utazás céljából a napokban kellett volna találkozniok Budapesten dr. Paul Nathan, a Hilfs-

verein elnökének, dr. Hantke, a Cionista Szervezet alelnökének és dr. Mezey Ferenc, az Országos Iroda alelnökének, aki ha a cionizmus politikumával szemben más elvi állásponton áll is, a palesztinai zsidó gyarmatosítást szívvel-lélekkel támogatni óhajtja. Náthán, Hantke és Mezey konstantinápolyi utazása azonban későbbre halasztódott, minthogy most egyelőre csak az előkészítés munkája folyik a török fővárosban, a tulajdonképeni konferencia pedig csak ősz felé lesz, amikor a török vezető politikusokat már otthon lehet találni és a konferencia programját és tárgysora is világosabban bontakozik ki.

LUNZ. Vakon, szemevilágától megfosztva szolgálta évtizedeken át a zsidó tudományt Jeruzsálemben, ahová az orosz Kovnóból (itt született 1854-ben) vitte a szent föld iránt való rajongása. A szent föld kikutatása volt irodalmi működésének termékeny talaja, 1876-ban héber munkát adott ki Jeruzsálem és környéke helyrajzáról, kiadta régebbi Palesztinakutatók hátrahagyott műveit, összegyűjtötte a héber nyelvű szentföldi vonatkozású irodalmat, kommentálta a jeruzsálemi talmudot, folyóiratot, naptárt szerkesztett, kulturális és jótékony intézményeket alapított és a vak tudós agitálása a csodával volt határos.

KÜLFÖLDI VÉLEMÉNY A „MULT ÉS JÖVŐ“-RŐL. A Hamicpé legújabb számaiban érdekes folytatásos tanulmány jelent meg a magyarországi zsidóságról; a Mult és Jövőre áttérve a következőket írja: „Budapesten megjelenik egy magyar művészi folyóirat, amely teljesen a zsidóságnak és a zsidó tudásnak van szentelve még pedig egyetemes zsidó szempontból. Szerkesztője dr. Patai József, a ritka kiválasztottak egyike, aki tollát a magyar olvasók zsidó faji érzésének mélyítésére szenteli, általános zsidó világnézetet visz beléjük és a folyóiratban a különböző országok, Oroszország, Lengyelország, Palesztina stb. zsidó életének és kultúrájának ismeretét terjeszti. A folyóirat pontos megjelenése évek óta mutatja, hogy mély gyökeret vert. A Mult és Jövőhöz hasonló művészi folyóirat nincs az egész világon. Az Ost und West, amely csak a gazdag Alliance támogatásával tartja fenn magát, zsidó szellem tekintetében is mögötte marad a Mult és Jövőnek.”

A ROMÁN ZSIDÓK EMANCIPÁCIÓJA, úgy látszik, ezúttal mégis meg fog valósulni, ami főleg a zsidó szervezetek szerencsés együttműködésének köszönhető. A magyarországi Izraeliták Országos Irodája a magyar kormány felvilágosításával teljesítette a reáharuló feladatot. Az Országos Iroda beadványa, amelyben a román békekötés zsidó pontjainak sérelmes voltára mutattak rá, teljes sikerrel járt. A magyar kormány válaszában kijelentette, hogy a felhozott szempontokat a magáévá teszi és így a román békeszerződés parlamenti tárgyalásánál ez a pont már mint elintézett ügy kerül majd a napirendre.

AZ ORSZ. IZR. TANITÓ-EGYESÜLET elnökévé választotta Csukássy Fülöpöt, az ismert kitűnő pedagógiai író és tankönyvszerzőt, alelnökök lettek Schichtancz Armin és Tolnai J. Béla igazgatók, pénztáros Adler Simon igazgató, ellenőr dr. Braun Salamon és Ábrányi Aladár. Az Egyesület hivatalos lapját, az Izr. Tanügyi Értesítőt Bárd Rezső szerkeszti. Az egészségi okokból lemondott Stern Ábrahám elnök nagy érdemeinek megörökítéséül a közgyűlés egy 5000 koronás alapítványt létesített a nevére.

AZ OMIKE ÉS MENZA-AKADEMIKA a napokban tartotta dr. Hevesi Simon és báró Gutmann Vilmosné elnöklése alatt évzáró közgyűlését nagy és díszes közönség jelenlétében. Dr. Hevesi Simon elnöki megnyitójában szót emelt azon tendenciózus vád ellen, hogy a magyar zsidóság nem venné ki megillető részét a harc vonalakon. A rendelkezésére álló adatokból igazolhatja, hogy a magyar zsidó társadalom összes rétegében alig van család, mely ezen a téren súlyos áldozatokat ne hozott volna. Ezután dr. Weiller Ernő főtitkár az egyesület évi jelentését ismertette, mely szerint épp úgy mint az előző években most is kilenc

hadijóléti intézményt tartottak fenn, melyek közül a Diákmenza a legnagyobb, ahol naponta 350 diák nyer díjmentes ellátást és a melynek ügyeit dr. Neumann Árminné és dr. Schwarz Dávidné a hölgyválasztmánnyal intézik. A Hadikonyhából, mely dr. Domony Mórincné és báró Kornfeld Pálné vezetése mellett működik, naponta 200 család viszi el ebédjét. A Fellner Henrikné-féle Családi-Étkezőben 50 lateiner család étkezik. A Spitzer Edéné és szili Stein Manóné által vezetett Polgári Étkezőben 80-an nyernek díjmentes ellátást. Az élelmiszerkiosztóból, melyet Kohner Agostonné, báró Dirsztay Béláné, újpesti Wolfner Józsefné, Schwarz Gyuláné, Sváb Imréné és dr. Frenkl Gyuláné vezetnek, havonta 250 család kap nagyobb mennyiségű és különböző élelmiszert. A művészasztalnál 25 festő és szobrász ebédel. A gyors- és gépirási tanfolyamokat állandóan 40 hadiözvegy és árva látogatja, Az egyesület nyilvános könyvtára és olvasóterme ez év őszén nyílik meg, ugyancsak akkor az analfabéták részére helyesírási tanfolyamot is nyit az egyesület. Azonkívül a legkülönbözőbb gyorssegély-akciókkal támogatták a háború által különösen sújtottakat. Dr. Frenkl Gyula pénztári jelentéséből kiténik, hogy a Menza kiadása a napí 1000 koronát jóval meghaladja. A közgyűlés dr. Grossman Zsigmond és dr. Feleky Hugó indítványára a vezetőségnek a felmentvényt egyhangúlag megadta és báró Dirsztay Béla és báró Herzog Mór elnököknek, dr. Hevesi Simon és dr. Neumann Árminné társelnököknek, dr. Domony Mórincné és dr. Déry Ferenc alelnököknek és dr. Weiller Ernő főtitkárnak lelkes munkájukért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. Ezután választások következtek, melyek során a Menza tb. elnökszónyaivá Gomperz Károlyné, báró Hatvany Józsefné, Strasser Izidorné, dr. Vázsonyi Vilmosné és Weisz Bertholdné, az Omike igazgatósági tagjaivá pedig dr. Baracs Marcell, dr. Berger Miksa, dr. Endrei Simon, dr. Falk Pál, dr. Freund István, dr. Goldberger Leó, dr. Kemény Géza, Kramer Leó, Küszler Henrik, dr. Latzkó Vilmos, dr. Megyery Izidor, Rechnitz Béla és Wahl Oszkár választották meg.

A „VERBAND JÜDISCHER FRAUEN FÜR KULTURARBEIT IN PALESTINA“ közzéteszi tizedik jelentését a háborúban kifejtett működéséről, amellyel a viszonyokhoz képest meg lehet elégedve. Egy negyed millió márkát küldtek eddig a német nők Palesztinába, amellyel aztán munkaelemeket szereztek a szentföldi nőknek, különösen csipkekészítés útján, de támogatták az összes jótékony intézményeket is. A Verband elnöknője Warburg berlini egyetemi tanárnak, a cionista-szervezet elnökének neje.

RENDBEN VAN-E MINDEN? Kaptuk a következő levelet:

Tekintetes Szerkesztőség!

Jóformán nem is tudom, mikor papírt rántottam elő, hogy Önöknek irjak, hogy mit is akarok tulajdonképpen írni. Csak feljajdulni akarok megértő helyen, könnyíteni akarok magamon, elkeseredésem, Nem a nyilvánosság részére, csak hát ki másnak szólhatok, ha nem a „Mult és Jövő“ lelkes, önértékes zsidóihoz. A Mult és Jövő körül tömörül az önértékes zsidók tábora. De van olyan is, ki ezt a gyönyörű folyóiratot, amelyet minden önértékes zsidó büszkén vall magáénak, eldugja, nehogy keresztény ember, ha belép hozzá, meglássa. Nem az antiszemitizmus a zsidóság veszélye, a legnagyobb baj a zsidóságon belül van. Gyermekeim többet szenvednek hitsorsos iskolatársaiktól, mint keresztény társaitól. Talán nem kell erről részleteket írni. Bizonyára tudják ezeket Önök is. Hagyjuk az antiszemitizmust, üvölgözzön, tomboljon, de a zsidóságon belül javítsunk. Helyes út a Zsidó Irodalmi Alap, de nem elegendő. Nyissuk meg templomainkat is a tudás terjesztésére, tulajdonképeni eredeti céljának. Szombaton üresek templomaink, minden áhitat nélkül lemormolt isteni tisztelet nem terjeszt tudást. Papjaink — tisztelet a nagyon szép számú kivételeknek — szónoklatukra nem helyeznek súlyt. A heti szakasz únott magyarázatain kívül engedjük a szószékre — hogy úgy mondjam — a felnőttek oktatását. Adjanak címet a szónoklatainknak, ami röviden tájé-

koztat a témáról. És miért ne közölnék, akár külön értesítéssel, akár hírlap útján a hitközség tagjaival már előre is? Profán forma, szokatlan is, de semmiféle törvényünkbe nem ütközik. Ne legyen a szószék kizárólag a pap katedrása. Engedjük a szószékre idegen zsidó papot is, országos nevű papjaink kiküldendőik volnának. Sőt engedjük a szószékre ne csak a papot, hanem zsidó íróinkat és tudósainkat is. Engedjük át templomainkat zsidó tudományos és zsidó irodalmi előadások, felolvasások részére szombat és ünnepnapokon épp úgy, mint hétköznapokon.

Önök, kik annyi lelkesedéssel, kitartással dolgoznak a „Mult és Jövő“-ben a zsidóság fenntartásáért, bizonyára megértik intenciómat, bizonyára helyeslik is. Ha igen, rázzák, rázogassák a zsidóságot! Terjesszék a tudást, a tudást mindenképpen előtt. A tudáson épül fel az önérték, ami sokkal jobban vértel, védelmez a külső igaztalan, buta támadások ellen, mint a hajlongás, gerinctelenség stb. A héten pl. azt hallom egy „előkelő“ (?) intelligens (?) zsidó asszonytól: „úgy nevelem a gyermekeimet, hogy ne is tudják, hogy zsidók“. Szegény gyermekek!...

Marosvásárhely.

Halász József.

ZSIDÓ KÓRHÁZ MISKOLCON. A közel másfél század óta fennálló miskolci Chevra-Kadisa a jelenkor igényeinek megfelelő nyilvános jellegű, 100—120 ágyas zsidókórházat épít. „A világ csataterein — írja a felhívásban —, de különösen a Kárpátok dicsőséges védelmében elhunyt hittestvéreink emléke, a rokkant testtel vagy megrongált egészséggel köztünk szenvedő hősök jövője, emberi méltósága a további halogatást megbocsáthatatlan bűnnek bélyegzik“. A magunk részéről is a legmelegebben ajánljuk az új intézményt olvasóink figyelmébe. Hiszen a borsodmegyei zsidókórház a felsőmagyarországi zsidók ügyét fogja szolgálni, az intézet tehát nem csupán helyi jellegű. A hozzájárulások lehetnek 2000, 3000 és 5000 koronás ágyalapítványok, 1000 és 500 koronás kórházalapítványok és 200 koronás adományok, miket a Mult és Jövő is készséggel közvetít.

„A MARRANUSOK.“ Kaptuk a következő levelet:

Mélyen tisztelt Szerkesztő úr!

Örömmel olvastuk nagybecsű lapjában, volt elnökünknek, Kiss Lajosnak „Die Marannen“ című műfordítását. Annak idején körünkben ismertette is jánosii Engel Józsefnek e valóban kiváló tragédiáját és ez ismertetés egyike volt a körünkben tartott előadások legjobbjainak. Igazán örülnénk, ha ezen kiváló mű Kiss értékes ismertetésével kiadásra kerülne. Mert úgy a zsidóság, mint irodalmunk csak nyerne ezen mű ismertetésével. Szerkesztő úrnak köszönetet mondva a részlet leközléseért és szerény óhajunkat becses figyelmébe ajánlva maradok kiváló tisztelettel kész szolgálja

a bpesti X. ker. „Jehuda Halevi“-kör elnöksége nevében

Lindenfeld Dezső,

A MULT ÉS JÖVŐ ESTJEL. Többen érdeklődtek szerkesztőségünknel, hogy a jövő évadon is fogunk-e művésztételeket rendezni. Feleletünk természetesen csak igen lehet. És erre nemcsak az a páratlan siker buzdít, mellyel a közönség művészténket elsőrangú művészi eseményre emelte, hanem az a kész program is, amely a Mult és Jövő hasábjain jut kifejezésre és amely bőséges anyagul szolgál recitativ és zenei estékre egyaránt. Hiszen a Mult és Jövő volt nálunk az első, amely a zsidó kulturális értékeket a művészet minden terén érvényre juttatta. Művészi kiállításainak (Lilien, Struck, Becalél) mellé sorakoznak immár a Mult és Jövő művésztételei is, melynek zeneanyagát is hasábjaink szolgáltatják. Itt látott napvilágot többek között Major J. Gyula Utolsó főpapja, Cion rózsája és a zsidó klasszikus és a népies zene számtalan produktuma. Hogy mások is nyomdokainkon haladnak, az természetesen mint különös erkölcsi siker csak örömmel

tölthet el bennünket. A Mult és Jövő előfizetői a jövő évadban rendezendő estjeinken is kedvezményben fognak részesülni.

MONTEFIORE LEVELE EÖTVÖS KÁROLYHOZ. Adler Sándor fővárosi könyvkereskedő fiának, Tibornak, barmicvája alkalmából egy érdekes zsidó Bedermeier-portrét és két okiratot küldött be hozzánk a zsidó múzeum számára. Az egyik Montefiore Mózes angol levele Eötvös Károlyhoz, a tiszzaeszlári pörben tartott védőbeszéde alkalmából. „Őn homlokát sohasem hervadó babérkoszorúval övezte — írja Montefiore — és az igazság tüzes védelme által az Eötvös nevet kitörülhetetlenül belevészté az emberiség minden barátjának szívébe.” Montefiore két művét küldi emlékül Eötvösnek és kívánja neki, hogy „még életében a béke és testvéri szeretet áldása egyesítse az emberiséget az Egy istennek, az igazság örök forrásának szolgálatában.”

86-OS HADIALBUM. A császár és királyi 86-ik gyalogezred parancsnoksága elhatározta a hősi ezred háborús történetének megírását A „86-os hadialbum” tökéletességének érdekében az album szerkesztősége kéri mindazokat, akik az ezred dicső küzdelmeiben részt vettek és akiknek családtagjai elestek, eltűntek, vagy fogságba jutottak, az ezred történetében leendő megörökítés végett küldjék be a birtokukban levő fényképeket, naplókat, jegyzeteket, rajzokat a „86-os hadialbum” szerkesztőségének Szabadkára.

JUBILEUM. Fejes Adolf verebélyi izr. elemi iskola négy osztályának tanítója, ki általános közkedveltségnek örvend, a napokban ünnepli működésének 25 éves jubileumát.

HALÁLOZÁSOK. Kohn Arnold, a köztisztviselőben álló, ismert filantróp, elhunyt. Humánus működését a Mult és Jövő több ízben méltatta, de lesz még alkalmunk visszatérni az elhunyt irodalmi működésére, meleg poétai lélekből sugallt német verseire, szintúgy értékes zsidó tárgyú műgyűjteményére is.

Surányi József, a „Pesti Napló” volt főszerkesztője, elhunyt. Nagy emberbaráti alapítványai között megemlékezett méltóképen a zsidóságról is, amelynek több mint fél milliót hagyott jótékony célokra.

Lichtschein Mayer jótékonyágügyi előljáró humánus életének teljes erejében hirtelen elhunyt.

Két előkelő családot döntött a napokban gyászba két gyors egymásután bekövetkezett haláleset. Klein Fülöp, a Bikórcholim jótékonyági egyesület elnökének Olga nevű leánya, férjezett Székely Mihályné életének 41-ik évében július 7-én hunyt el; Székely Mihály, a Maszkiteldot jótékonyági egyesület elnökének édesatyja Székely J. József pedig július 13-án halt meg 78 éves korában. Székely

ABÁDI IMRE ÉS JÁVOR BELLA INTERNÁTUSA

A FŐVÁROS EGYETLEN
IZR. DIÁKNEVELŐ-INTÉZETE,

melyben a rendes tanulmányok mellett a vallásos nevelésre is súlyt helyeznek és ahol *csakis izr. növendékeket vesznek fel.* — Konyhája szigorúan rituális. — Zene és nyelvoktatás. — Prospektust kívánatra küld. — Bentlakók előjegyzése május elseje óta folyik.

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 11.

* SZÜLŐK FIGYELMÉBE. Fővárosi izr. középiskolai tanárnál a jövő tanévre egy-két jómódú családból származó tanuló teljes ellátásban részesül. Szigorú felügyelet, korrepetálás. Ajánlatok Krebs ékszerészhez Budapest, Rákóczi-út 65. szám.

Mihály a vezetése alatt álló egyetnél felesége emlékét megörökítendő 50,000 (ötvenezer) K-ás jótékonycélú alapítványt jelentett be.

Braun Mór, a Braun Áron és fiai budapesti posztónagykereskedő cég megalapítója, 79 éves korában meghalt. Kiterjedt, tekintélyes család gyászolja.

Surányi Béla és dr. Surányi Miklós mint fivérek úgy a saját, mint az elhunyt kiskorú fia, Surányi Miklós nevében fájdalomtól megtört szívvel jelentik az egész rokonsággal együtt, hogy a legjobb édes-apa, a forrón imádott testvér és szeretett rokon

SURÁNYI JÓZSEF

m. kir. udvari tanácsos,

július hó 17-én, hosszas és fájdalmas szenvedés után, áldásos és közhasznú, tevékeny életének 56-ik évében jobblétre szenderült.

Emlékét kegyelettel és soha nem múló szeretettel fogjuk mindenkor megőrizni.

Budapest, 1918 július hó.

Surányi Béláné szül. Machlup Ellé, dr. Surányi Miklósné szül. Gomperz Dóra, Egger Gyula, sógor-női, illetve sógora, Egger Lilla unokahuga.

Alulírottak úgy a maguk, mint az egész rokonság nevében fájdalomtól megtört szívvel jelentik, hogy szeretett édes apjuk, apósuk, nagypapjuk és déd-nagyapja

BRAUN MÓR úr

a Braun Áron és Fiai cég társmegalapítója

folyó hó 10-én, hajnali 2 órakor, hosszas szenvedés után, életének 79-ik évében jobblétre szenderült.

Budapest, 1918 július hó.

Áldás és béke poraira!

Braun Dezső, Fischhof Gyuláné szül. Braun Ilona, Schillinger Ferencné szül. Braun Teréz, dr. Fleischer D. Gyuláné szül. Braun Gizella, Merkstein Jakabné szül. Braun Etel, Braun Samu gyermekei. Dr. Bauer Samu, Kondor László, Fischhof Gyula, Schillinger Ferenc, dr. Fleischer D. Gyula, Markstein Jakab vejei. Braun Fülöp, id. Braun Dezső, özv. Freund Mórné, Friedmann Ignácné testvérei. Számos unoka.

Özv. Győri Dezsőné szül. Spitzer Frida úgy a maga, mint Róbert és Zoltán gyermekei, valamint az alanti gyászoló rokonság nevében mély megrendüléssel jelenti, hogy forrón szeretett férje, a legjobb apa, az önfeláldozó jó fiú

GYŐRI DEZSŐ bankár

életének 33-ik, boldog házasságának 5-ik évében rövid szenvedés után váratlanul elhunyt.

Budapest, 1918 július hó.

Emlékét örökké és kegyelettel őrizzük meg.

Győri Jenő és neje szül. Elkán Hermin szülei. Schwartz Jenőné szül. Győri Margit, dr. Foris Lajosné szül. Győri Erzsébet, dr. Győri László testvérei. Schwartz Jenő, dr. Foris Lajos, Spitzer Ervin, Spitzer Mártha, Spitzer Walter, Kellner Anny sógorai és sógornői.

K Ö Z G A Z D A S Á G.

A HUNGÁRIA ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ R.-T. június hó 28-án tartotta meg hatodik rendes közgyűlését. A díj- és illetékbevételek 1917. évben 11.131.000 K-t tettek ki. Káro-kért a társaság kifizetett és tartalékba helyezett 3.618.558 K-t. A tartalékok és biztossági alapok 1917 végével 26.634.074 K-ra emelkedtek. Az üzletév tiszta nyeresége 43.829 K.

TERRA MAGKERESKEDELMI R.-T. A Szemere és György nagykereskedő cég részvénytársasággá alakult át 1.500.000 K alaptőkével. Az új társaság neve: Terra Magkereskedelmi és Kiviteli R.-T., igazgatóságának tagjai Musák Henrik és György Antal, a cég eddigi tulajdonosai és Szegő Aladár, a cég eddigi cégvezetője.

A KŐOLAJFINOMÍTÓGYÁR R.-T. igazgatósága megállapította az 1917/18-i üzletév mérlegét, elhatározta, hogy a közgyűlésnek részvényenként 70 koronás osztalék kifizetését. Jótékony célokra 500.000 K-nak és az alkalmazottak nyugdíjalapja javára ugyancsak 500.000 K-nak adományozását javasolja.

AZ EGYESÜLT FŐVÁROSI TAKARÉKPÉNZTÁR 21 millió korona részvénytőkéjét 17 millió K-ra emelte fel. E tőke-emelési művelet keresztülvitele után az intézet saját tőkéi 76 millió koronára emelkednek.

A MAGYAR VÁROS- ÉS KÖZSÉGFEJLESZTÉSI R.-T. igazgatósága elhatározta az intézet 12 millió K-nyi alaptőkéjének 20.000 darab, egyenként 400 K n. é. új részvény kibocsátása által 20 millió K-ra leendő felemelését.

Szaj-és-fogápolásra-külön-a
Fodormentha-Lysoform

* ELSŐRANGÚ ÉNEKMŰVÉS Z főkantori állást keres kórusos zsinagógában. Aranyérmét nyert a varsói filharmonikus társaságban, sok magyar- és németországi ajánlással rendelkezik. Esetleg elvállalja a legközelebbi nagyünnepi istentiszteletek vezetését. Cím: Halévy Ignác, Budakeszi, Erdő-utca 94.

DR. WALTER

szeminárium, Budapest, VIII., Rákóczi-út 51. szám
Telefon: József 23-99. Méltányos feltételek mellett vállal előkészítést középiskolai vizsgálatokra. Külön
:: esti és hölgytanfolyam ::

FIATALOS, ÜDE ARCBŐRT

varázsol elő 10 nap alatt és eltávolít minden teint hibát, ú. m. mitesszer, pattanás, sárgafolt, ránc, orrvörösség, likacsos, hervadt, pettyhüdt bőrt, a dr. Kayserling-féle szépítőszert. A kúra egyszerű, otthon végezhető, minden feltűnés nélkül. Befejezése után az arc bőr ragyogó szépségben, gyermeki üdeségben és tisztaságban pompázik. 1 üveg 15 K bérmentve. Diszkrét szétküldés utánvétellel, vagy az összeg előzetes utalványozása ellenében.

Gyár: HIVARYON & Co. — Szétküldési hely: GROSS ANTAL, Budapest, VIII., József-körút 23/1.

ARANYAT

ezüstöt, briliánsokat, gyöngyöket, régiségeket, hagyományokat teljes értékben vesznek, ékszerek nálam olcsón kaphatók. SCHMELCZER BENŐ, IV., Károly király-út 28. :: Telefon: 139-43.

Steiner Soma

könyvnyomdája
BUDAPEST,
VI., Rózsa-utca 44.

Névjegyek, levélpapír, boríték és egyéb apróbb nyomtatványok jutányosan elkészülnek. Aki a Mult és Jövőre hivatkozik, 20% engedményben részesül.

Fényképező

gépek és teljes felszerelés jutányos áron beszerezhetők

WANAUS JÓZSEF

Kérjen árjegyzéket!

fényképezési szaküzletében
Budapest, IV., Sütő-utca 5. sz.

MEISNER IZIDOR

Budapest, VI., Bajnok-utca 25. :: Telefon 21-42.
Mindennemű fémmaradékok, réz, ólom, ón, horgany és egyéb salakkidolgozó és olvasztótelepe.
:: Géptisztítóanyagok és olvasztótégelyek raktára ::

Rossi Rosina

opera-
énekesnő,
ének-
tanárnő

Erényi R. Antal

énekmester, zeneszerző, hangfejlesztő és hangképező
MAGÁNÉNEKISKOLA
Budapest, VII., Erzsébet-körút 40-42.

VERŐ-féle leánynevelő- intézet

Budapest, VI. kerület, Gyár-utca 1. szám
Telefon: 88-13.

INTERNÁTUS

polgári iskolai, továbbképző, kereskedelmi (levelezői) és
gimnáziumi növendékek részére. — Rituális konyha. —
Intenzív, gyakorlati idegen nyelvoktatás. — Modern peda-
gógiai rendszer

KOVÁCS ANNA

Elsőrendű női
ruhadvatsalon

Budapest, IV. ker., Harisbazár 5. sz., II. 2.
Telefon 177-50. Telefon 177-50.

A legelegánsabb angol és francia divatcipők csak

GULYÁS PÁL

főúri cipésznél
készülnek

BUDAPEST, IV., KAPLONY-Ú. 3. (Gr. Andrássy-palota.)

Elsőrangú fűzőszalon, legjobb minőségű és szabású fűzők

SZLOVÁK OTTÓNÉ

Budapest, VIII., Népszínház-utca 53. sz., V. em. 2. (Lift.)

TEXAS KÉZIDARÁLÓ

A „Texas” gyorsdaráló a jelenkor legjobb és leg-
olcsóbb darálója, mindenféle magot, kukoricát, bú-
zát, zabot, árpát megőröl. Ára 100 K. Csomagolás
és postaszállítási költség 642 K. Árjegyzék ingyen
és bérmentve. Kapható:

KIRÁLY ALAJOS utóda KIRÁLY SÁNDOR
cégnél,
Budapest, VI. kerület, Felsőerdősor-utca 6. szám.

TRIZNYA JÓZSEF

díszcsizmaspecialista, francia cipész.

Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7. sz.

ELSNER OSZKÁR

női divat nagyáruháza

BUDAPEST

IV., PÁRISI-UTCA 3

Koronaherceg-utca sarok

IV., CALVIN-TÉR

Kecskeméti-utca sarok

FIÓK-ÜZLETEK:

VII., RÁKÓCZI-ÚT 32. SZ.

II., FŐ-Ú. 52. sz.

ŐRI JÓZSEF droguista, Budapest,
X., Liget-tér 2. Telefon: József 38-19.

Illatszerek, pipere, háztartási és fényképészeti,
valamint kötszerek, gummiárúk és betegápolási
cikkek

CSATÓ ISTVÁN női ruha
divalterme

Budapest, IV., Gróf Károlyi-utca 5. (Múzeum-
körút sarok.)

Régi könyvtárakat megvásárol SCHLESINGER JÓZSEF
Budapest, VII., Király-utca 1. szám

Hajszálakat hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel „Miracle” törv. védett módszerrel **Pollák Sarolta** kozmetikai intézete Andrássy-út 38. I. (Párisi áruházal szemben). Ártalmatlan, fájdalom nélküli kezelés. Rögtöni hatás. Vidékre a szert utasítással díszkréten küldi. SZÉPSÉGÁPOLÁSA: arcgőzölés, arcmasszázs. Szeplők, pattanások, miltesszerek, összes szépséghibák kezelése. A kúrákhoz szükséges szerek szétküldése. 15 évi működés.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

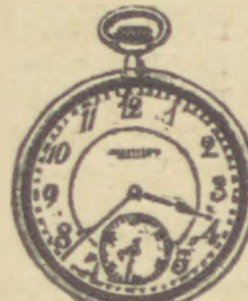
• CHRONOGRAFH
• REPETITION ÉS
• ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és
díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓ ÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Használt zongorát, pianinót, cimbalmot és harmoniumot vagy bármely egyéb hangszert új hang-
szerre becserélünk vagy készpénzért megveszünk
Telefon József 60-68

STERNBERG hangszer-gyár, Budapest, VII., Rákóczi-út 60. szám.

Népművészeti állandó kiállítás.

Régi torontáli tvilimszőnyegek, régi arany és színes hímzések, katrincák, arany- és ezüsthímzésű kötények. Azonkívül népviseleti ünneplő-ruhákba öltözött bábúk.

==== Kövesiné =====

Budapest, IV. ker., Korona-utca 3. szám.

Liszt József

szűcsmester

Budapest, IV., Váci-utca 46.

Ajánlja saját műhelyében készült dús felszerelt kész szőrmeárú-raktárát. Mindennemű szőrmeárú és téli ruhák nyári gondozásra elfogadtatnak.

Mindenki főzhet

==== pipereszappant

könnyű módszerrel, utasításunk szerint, Carboninnal, pontos utasítást küldünk, kockázat kizárva. 1½ kg szappanhoz Carbonin és illatosító 7 K. Mosószappanhoz, lúgkészítéshez előírás 3 K. — Kapható Honvéd-drogéria, Budapest, I., Attila-körút 2. Török-gyógyszertár, Király-utca 12.

WELS, BUDAPEST

VI., Váci-utca 27., 33. (Piarista-palota.)

Iparművészeti különlegességek. Arany-, ezüst-, márvány-, bronz-, bőr- és furnir-dísz tárgyak

Haladás tanintézet

Budapest; VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

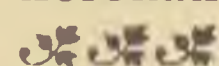
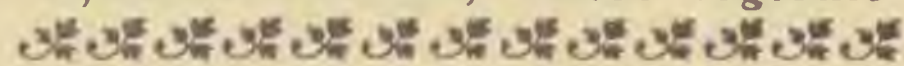
Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi magánvizsgálatokra, érettségire

MEGNYILT EURÓPA SZÁLLODA KÓSER ÉTTERMEI NAGYMEZŐ-UTCA 9. SZERECSEN-U. SAROK

Kitűnő konyha. — Polgári árak. — Állandóan csapolt sör. ===== PFEIFER

FOGAK

szápad és gyökéreltávolítás nélkül, 10 évi jótállással. Arany koronák és arany hidakat legújabb amerikai módszer szerint készít: **GROSSMANN S.** és fogorvos: **dr. KÁLI H. P.** Budapest, csak VII., Erzsébet-körút 50, I. emelet. Foghúzás teljesen fájdalommentesen, tartós fogtömések. Mérsékelt árak. Vidékiek 24 óra alatt kielégítetnek

ZÁLOGCÉDULÁKAT

brilliánsról, gyöngyökről, bármilyen ékszerről, úgyszintén ruhaneműekről és szőnyegekről a legmagasabb árban veszek. — Ékszerek és órák nagy választékban olcsón kaphatók.

ADLER SÁNDOR ékszerész és órá-specialista
Budapest, VI. kerület, Király-utca 44. szám.

Gyermekdivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal leányok részére.

Pressburger E.

:: Budapest ::
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Telefon 15-51

SALZER J.

Telefon 15-51

:: Papírszalvéta-gyár ::
Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 15. sz.

ELŐKÉSZÍTŐ, KORREPETÁLÓ S TOVÁBBKÉPZŐ

LEÁNYISKOLA

VEZETŐ: SEBES ERZSÉBET
ELŐKÉSZÍT MAGÁNVIZSGÁRA, ÉRETTSÉGIRE.

:: BUDAPEST, ::
VIII., GYULAI PÁL-UTCA 6. SZ.
:: TELEFON: JÓZSEF 38—89. ::

Zelizyné Rady Adél

női divatműterme

Budapest, IV., Kecskeméti-u. 13.

Telefon: József 34—67. szám.

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garantálók. „Marion” szőrvesztő ára 15 K, „Marion” fehéritő krém ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.

Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.

Telefon: József 49—51.

Képkerepező GOLDNER,

Budapest, V. kerület,
Gizella tér 4. szám.

ÉKSZERÉSZ, ARANY- ÉS EZÜSTMŰVES ADLER J.

VESZEK gyöngyöt, briliánsokat és mindennemű nemesköveket vagy platinát, aranyat és ezüstöt a legmagasabb árban.

MŰHELY ÉS RAKTÁR;

BUDAPEST, V., DOROTTYA-UTCA 10.

TELEFON: 37-19.

GLÜCK GYULA

Budapest, VII., Akácfa-utca 4. sz.

Telefon: József 64—07.

Nagyothallóknak nélkülözhetetlen a világhírű akusztik-hallókészülék

DEUTSCHE AKUSTIK - GESELLSCHAFT

magyarországi raktára

Transzformáció a legtökéletesebb természetes fekvéssel. Cégünk felülmulhatatlan speciálitása. Ára 200 K. Különleges színek mint szőke vagy ősszel vegyített hajak. Ára 240 K. Legcélsebb hajpótlék saját hajak megkíméléséhez.

PÜRCHER ÉS FRITSCH

hölygfodrászok, Budapest, V., Dorottya-utca 1. (Gerbeaud-palota). Telefon: 76-37. Fiókküzet: IV., Kossuth Lajos-utca 21. (Astoria-szálló). Telefon: 127-01.

lülmulhatatlan művészies kivitelűek.

Az ország minden részében a legelittebb hölyközönséggel állunk összeköttetésben és számtalan elismerőlevéllel és kitüntetéssel igazolhatjuk művészies munkánkat.

Levélbeli megrendeléseket pontosan és azonnal esz- közlünk. — Kipróbálás díjtalan, vételkényszer nélkül.

Árjegyzék hajmunkák és szépségápolási cikkekről ingyen és bérmentve.

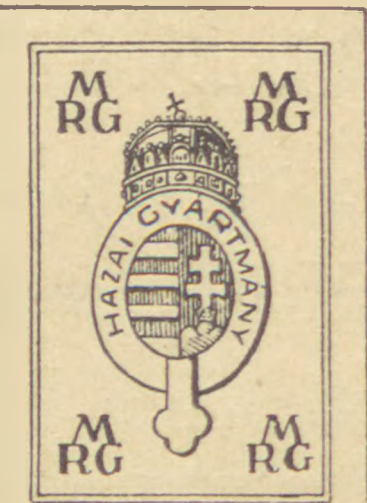
Fél transzformáció fültől fülig külsőleg. Hátul betét gyanánt is alkalmazandó. Ára 150 K.

Műtermünkben a leg- kitünőbb és legmodernebb hajmunkák készülnek, amelyek nem különböz- tetheők meg a természetes hajtól. Hajpótlékaink fe-

Magyar törő- gummi

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJE GYE:

Kapható minden papirke- reskedés- ben.

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

HATSCHEK és FARKAS
BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78

Árjegyzék
ingyen

**Fényképező
gépek és cikkek
szaküzlete.**

Szétküldés
hazatérre és vidékre

Szemüvegek,
orrcsíptetők
orvosi rendeletre is.

Optikai cikkek.

:: Teljes ::
mozgósínház-
berendezések.

Mielőtt
rendelne fűszer-, festék- és gyarmat-
árú cikket, forduljon árajánlatért:
STERN HENRIK nagykereskedőhöz
Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 6. sz.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagyban áruk
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
-I. udvar. Telefon: 13-65

Jogi és államszámviteli

vizsgálatokra felelősséggel előkészítünk. Uidékinek spe-
ciális jegyzeteinket előre kiküldjük.

SZONTAGH DONÁT

jogi szeminárium. — Budapest, IV., Váci-utca 51. szám.

KELETI J. Budapest, IV., Koronaherceg-utca 17.
Alapítva 1878. Telefon 13-76.
Modern orthopaediai és műleges végtagkészítő műterme és
orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros. Különleges gyárt-
mányai: Keleti-féle szab. mű-áruk, munka műkar és műkezek a
legújabb szabadalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékei,
cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, háskötők, gummigörcsérharis-
nyák, ludtálpbetétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtoló- és ön-
hajtókocsik rokkantak és amputáltak részé e. Villanyozó-készülékek,
valamint az összes betegápolási cikket nagy választékban, eredeti
gyári árak mellett

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz)
elsőrendű marhahúsból (fél száraz)

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-
internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
Aradi-utca 10. szám

FÉNYKÉPEZŐ

cikkek

Szakál és Kirschenbaum
szaküzletében

Budapest, V., Dorottya-u. 1.
(Gerbeaud-palota)

Amatőrfelvételek kidolgo-
zása. — Szétküldés vidékre.
Árjegyzék

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és
gyártelepek, internátus, szanatórium, árúházaknak
s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZÁR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám.
Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyi-
ség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

KERTÉSZ JÓZSEF szücs

Budapest, IX., Üllői-út 9. sz. (Kalvin-tér közelében)
Szücs- és szörmeárúk nagy választékban. Mindennemű
alakítás és javítás elfogadtatik. Szörmeárúk megóvása

Villanyvilágítási zavarokat azonnal megszüntet, lakás-
berendezéseket készít

„Kuprum” műszaki iroda

Budapest, VI. kerület, Gyár-utca 2. sz.
Telefon: 157-71, 157-72.
Fémdrótlámpák. Félwattos lámpák.

Minek jár lyukas harisnyában?

Minek stoppol? 6 pár lyukas magas harisnyáért 4 pár,
6 pár lyukas, rövid harisnyáért 3 pár
teljesen új fejjel ellátott harisnyát adunk vissza, amit félcipőben is
viselhet. A kijavított harisnya páronként 1'60 K. Nem szabad
levágni a harisnya fejét, még ha teljesen rongyos is. Tegyen kísér-
letet. Nem fogja megbánni. Törvényileg védve.
Csak mosva fogadjuk el a harisnyákat!

Harisnyajavító, Horváthné, Budapest, Bálvány-utca 8.

Ő kir. Fensége Mária orleánsi hercegnő kam. szállító

Keifel & Hirsch

Budapest, IV., Váci-utca 12. szám.

Nagy raktár kész fűzőkben. úgyszintén mértékre ké-
szítve a régi jó szövetekből 100 koronától feljebb.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF

BALLINIT-SOLLUX

az egyedül tökéletes és bevált autó-pneumatik-pótló. Rugganyos és nem rázza a motort. Több ezer autón van felszerelve. Sok száz elismerőlevél. Óvakodjunk az utánzatoktól, mert más abroncsokkal való kísérletezés bosszúságot és hiábavaló költséget okoz.

PNEUMATIKA-BALLINIT autóabroncs-gyár
Budapest, VIII., Óriás-u. 10. Telefon József 53-46.

Feldman és Sicherman

régiségek, műtárgyak, antik bútorok, perzsaszőnyegek, csillárok, használt és új ékszerek, alkalmi vételek

Budapest, VII., Erzsébet-körút 27.
(Gambrinus-ház) Telefon: 84-70.

VIZSGÁKRA

magántanulókat gyorsan, felelősséggel készít elő a

Zsoldos-tanintézet

Budapest, VII., Dohány-utca 84. Telefon: 32-40.

A középiskola összevont tananyaga megrendelhető

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, Kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.
Budapest, VI., Balcsu-utca 7. szám. Telefon 31-44

Petróleum hiányában kitűnő petróleumpótló, gyönyörű szépen ég, cca 150 kilogr-os hordókban, nettó súlyban, hordó külön felszámítva . . . 900.— K
Kocsikenőcs, fekete, úszó, cca 200 kg-os hordókban, bruttó mérve, hordó ingyen . . . 180.— K
Gépolaj I. 470.— K
Gépolaj jó minőségű 420.— K
Hengerolaj 520.— K
Gépszír eredeti hordókban, hordó külön felszámítva . . 510.— K
Vaselin bőrpuhításhoz 1 kg-os dobozokban 12.— K
Keserűső 100 kg vételnél, zsák külön felszámítva 95.— K

— Áraink kötelezettség nélkül. —

Egyéb gazdaságok részére szakmánkba vágó cikkeket legolcsóbban szállítunk. Az árak gyöngyösi raktárunkból 100 kg-ként, utánvétellel értendők.

Cím: Magyar Kereskedelmi Részv.-társ.
Gyöngyösön.

„TRIO“ RUHAKÉKITŐPOR

kitűnő és rendkívül olcsó. Egy 60 filléres adagból egy liter legjobb folyékony kékitő készíthető.
Gyártja: INDIGÓ FESTÉKMŰVEK R.-T. Budapest, VII., Dembinszky-utca 20.

Fiatal leányok üdülő otthona Lőcsén (Szepes m.)

Gyönyörű hegyvidék a Tatra közelében. Kitűnő ellátás, tej-, hízó- és fekvő kurák, gondos felügyelet, különféle szórakozások. Francia, német és zongora-tanfolyamok. Prospektust küld:

Kohn Teréz igazgatónő, Lőcse

! korona portóköltség előzetes beküldése ellenében küldöm vidékre és bérmentve 2400 színes rajtot tartalmazó nőt
KEZIMUNKA-értesítőmet. **SZUCSI D. SÁNDOR**
Budapest, VI., Deasewfy-utca 5, saját áruház. Meg nem felelő árukat készséggel kicserélem vagy kívánatra a pénzt visszaküldöm. — Régi vevőim részére szívesen küldök kiválasztásra.

Zsák és ponyva

vétel, eladás és kölcsönzés
SCHLESINGER ÉS TÁRSA
Telefon: 11-34
Budapest, V., Kálman-u. 11.

BABA JAVÍTÁS

és játékvásár. Babagyár, Budapest, VII., Szegényház-tér 11.

KERTÉSZ MÓR

órás és ékszerész, Budapest, VII., Király-u. 83.
Vesz és elad briliánsot, gyöngyöt, drágaköveket, aranyat, ezüstöt, ékszert és régiségeket. Veszek zálogjegyet
Telefon 95-48

Perzsaszőnyegek

alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

WILHEIM ÉS GLASER

sebészeti gummiárúk és kötszerek nagykereskedése, BUDAPEST
VI., kerület, Nagymező-utca 51. szám
Telefon: 163-85 Telefon: 163-85

Gyárosok és kereskedők figyelmébe! Nem kell dugó! Nem kell spárga! Nem kell hólyagpapír! ha Ehrenfeld-féle üvegáradékot használ. Kérjen mintát és utasítást. Minden levélre válaszolok. Kívánatra mintát küldök. Ehrenfeld, Budapest, VII., Murányi-utca 2.

Salatfix

a legfinomabb salátafűszer, táblaecet, pótól egyúttal olajat, borst és sót.
Mindenütt kapható.

Magyarországi gyár: Kárpáthia Árúforgalmi Társaság Budapest, VII. kerület, Alsóerdősor 12. szám.
Telefon: József 42-77.